

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI'DA CELLATLAR
VE
CELLAT OCAĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu BAŞ

Danışman:
Prof. Dr. Rıza KARAGÖZ

Samsun, 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

.../.../2018

Burcu BAŞ

TEZ KABUL VE ONAYI

Burcu Baş tarafından hazırlanan Osmanlı'da Cellatlar ve Cellat Ocağı başlıklı bu çalışma, (... / ... / ...) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Bařkan : _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

_____/_____/_____

Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

ÖZET
OSMANLI'DA CELLATLAR VE CELLAT OCAĞI

Burcu BAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2018

Danışman: Prof. Dr. Rıza KARAGÖZ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde cellatlık mesleği, bu mesleğin dâhil olduğu askerî düzen, Cellat Ocağı'na giden süreç ve bu ocağın işleyişi ile kaldırılışı anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra; farklı dönemlerde uygulanan ceza, işkence ve idam yöntemleri ele alınmaktadır. Bu uygulamaların ardından gerçekleşen süreçten ve cellatların bu süreçteki rolünden de bahsedilmektedir. Ayrıca cellatların kullandıkları aletlere ve infazın gerçekleştiği yerlere de değinilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Devleti, Askeri Teşkilat, Cellat, Ceza, İşkence, İdam, İnfaz.

ABSTRACT

EXECUTIONERS AND THE GUILD OF EXECUTIONER IN THE OTTOMAN EMPIRE

Burcu BAŞ

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of History, Master Thesis, Samsun, 2018

Advisor: Prof. Dr. Rıza KARAGÖZ

The subject of this study are mainly the position of executioners as a profession during the Ottoman Empire history, the place of profession at the Ottoman Army, settlement of Guild of Executioner, works of this forces for four centuries and abolition of Guild of Executioner with new settlements as government politics. Secondly the methods of punishment, torture and execution applied in different periods are the other subjects that we have focused on. Additionally, the process followed by these practices and the role of executioners is this process are also mentioned. Besides, the tools used by the executioners and the places where the execution takes place are explained.

Key Words: The Ottoman State, Military Organization, Executioner, Punishment, Torture, Execution.

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın temel nedeni Osmanlı Devleti'nde cellatlar ve cellatların görevlerini nasıl uyguladıkları hakkında bilimsel araştırmanın eksikliğidir. Onlarla ilgili yazılanlar çoğunlukla popüler çalışmalarla ve tespitten öte taraflı bir yaklaşımla sınırlı kalmaktadır. Kurumsallaşmasını Fatih devrinden itibaren gerçekleştirmiş olan bu kurumun tüm detaylarıyla araştırılıp ele alınması gerekliliği bizi bu konuda araştırma yapmaya sevk etti.

Osmanlı Devleti'nde cellatların ve cellat ocağının kurumsal yapısının başlı başına detaylı bir akademik çalışma halinde her yönüyle incelemesinin neden yapılmadığı kafalarda soru işareti olarak durmaktadır. Osmanlı tarihi kaynaklarında rastlanılan ceza ve işkence uygulamaları hakkındaki bilgilerin yetersizliği bunda önemli bir etkidir. Yaptıkları işten dolayı cellatlığın hoş karşılanmadığından hareketle onlar hakkında derli toplu bilgiye ulaşılamadığını da söylemek mümkündür. Bununla birlikte devletin cezalandırma yöntemleri arasında yaygın olarak kullandığı, üstelik kurumsal olarak da varlığı bilinen bu zümre hakkında sözünü ettiğimiz araştırma boşluğunun doldurulması ihtiyacı bize bu konuyu araştırma cesareti verdi.

Osmanlı'da Cellatlar ve Cellat Ocağı adlı bu çalışma, Osmanlı askeri teşkilat tarihi kapsamında düşünülebilir. Bu konunun araştırma aşamasında ciddi kaynak ve bilgiye ulaşma güçlüğü ile karşılaşıldı. Araştırma aşamasında yapılan arşiv taraması sırasında konuya dair çok az sayıda arşiv belgesine rastlayabildik. Seyahatnameler ve vakayinamelerde tespit ettiğimiz bilgiler ise dağınık halde bulunmaktaydı.

Araştırma sırasında yaşanan zorluklardan bir diğeri de cellatların kullandıkları aletlerin ve kıyafetlerinin ya da onlara ait birtakım eşyaların muhafazasının yapılmamış olmasıdır. Bunun yanı sıra cellat mezarlarını tespit etmek amacıyla İstanbul Eyüp'teki mezarlığa gidildi. Buradaki cellat mezarlarının birçoğunun üzerine başka mezarlar yapılarak artık yok olduğu, taşlarının tahrip edildiği görüldü. Bu durum cellatlara ait hiçbir kalıntıya tarihi bir değer olarak bakılmadığını düşündürmektedir.

İcra edilmesi oldukça güç bir meslek olan cellatlığın ve onların uygulamalarının araştırılıp değerlendirildiği bu çalışmanın araştırma aşamasında konuyla bağlantılı başka çalışmalar da incelenmiştir. Bu çalışmalar çok az sayıdadır. Bunların içerisinde tarafsız yaklaşıma sahip olan çalışmalar da vardır. Ancak Osmanlı Devleti'nde cellatların

varlığına ve onların uygulamalarına karşı olumsuz bakış açısı geliştirildiği izlenimi yaratan çalışmalar da olmuştur. Taraflı anlatımlarına rağmen bu çalışmalar içerisinde ana kaynağa yönlendiren bilgiler incelenmiş ve bu şekilde birtakım verilere ulaşılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Osmanlı Devleti'nde cellatlık ve Cellat Ocağı üzerine yapılan tespitler doğrultusunda cellatlığın ortaya çıkış ve gelişim süreci, cellatların bağlı bulunduğu askeri düzen ile Cellat Ocağı'nın oluşum aşaması, yapısı, gelişimi ve kaldırılış süreci anlatıldı. Devamında cellatların kullanıldığı alanlara ve Osmanlı Devleti'ndeki nam salmış cellatlara değinildi.

İkinci bölümde cellatların uyguladığı ceza infaz yöntemleri ve işkenceler ele alındı. İnfaz aletleri ve infazın uygulandığı yerlerin anlatıldığı üçüncü bölümde infaz sonrası uygulamalara da yer verildi.

Tezin araştırma ve oluşum aşamalarında yaşadığım tüm bu zorluklarda yardımını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Rıza Karagöz'e maddî ve manevi anlamda her zaman yanımda olduğu için müteşekkirim. Başta eğitim hayatım olmak üzere hayatımın her aşamasında ve hayallerimi gerçekleştirme yolunda maddî ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Burcu BAŞ

Samsun - 15/4/2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V

GİRİŞ

1. Cellatlara Olan İhtiyacın Sebebi.....	2
2. Osmanlı Öncesi İslam Devletlerinde Cellatlık	2

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE CELLATLIK VE CELLAT OCAĞI

1.1. Cellatlığın Ortaya Çıkışı ve Cellatlık Mesleği	5
1.2 Cellat Ocağı.....	9
1.2.1. Kuruluşu, Yapısı ve Gelişimi	9
1.2.2. İlgası	10
1.3. Cellatların Kullanıldığı Alanlar	10
1.3.1. Eşkıyaların Cezalandırılması.....	10
1.3.2. Hanedan İçi Siyasi Mücadeleler ve Kardeş Katli Kanununun Uygulanması	11
1.3.3. Kulların Cezalandırılması.....	13
1.4. Osmanlı Devleti'nin Ünlü Cellatları	15

İKİNCİ BÖLÜM

CELLATLARIN UYGULADIĞI CEZA İNFAZ YÖNTEMLERİ

2.1. Ceza ve İşkence	17
2.2. Ölümün Habercisi Siyah Kaftan.....	20
2.3. İğdiş Etme.....	21
2.4. Asma ve Yağlı Kementle Boğma	21
2.5. Ağza Kurşun Dökmek	22
2.6. Vücudun Herhangi Bir Yerini Dağlama ya da Kesme	22
2.7. Falaka	22
2.8. Çengele Asma.....	23
2.9. Çarmıha Germe	23
2.10. Kazığa Oturtma	24
2.11. Topla Parçalama	24
2.12. Boğa Cezası	24
2.13. İhrak-ı Binnar (Yakmak)	25
2.14. İnsan Kuyuları	25
2.15. İpek Bürüncük Yutturmak.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNFAZ ALET VE YERLERİ

3.1. Kullanılan Aletler	27
3.2. İnfaz Yerleri	27

3.3. İnfaz Sonrası Uygulamalar	29
3.3.1. Cellat Çeşmesi	29
3.3.2. Teşhir	29
3.3.3. Kesik Başın Akıbeti	30
3.3.4. İbret Taşı	32
3.4. Ünlü İnfazlar ve Sonrası	32
3.4.1. Hezarpare Ahmet Paşa'nın İnfazı ve Sonrası	32
3.4.2. Cellat Mezarı	33
3.4.3. Cellat Mezarları	33
SONUÇ	34
KAYNAKÇA	36
EKLER	39
ÖZGEÇMİŞ	51

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde cellatlık ve Cellat Ocağı konusunda tez yapmak için yola çıkılırken öncelikli sorun olarak bilgi ve belge yetersizliği olabileceği öngörülerimiz arasındaydı. Çünkü popüler bazı bilgilerin ötesinde bilimsel bilgi içeren kaynakların sayısı çok azdı. Gerçekten de yaptığımız literatür taramasında başlı başına cellatlık ile bu mesleğin Osmanlı Devlet teşkilatındaki konumu ve sistematığı konusunda yapılmış bir araştırma veya esere rastlanmamıştır. Bu araştırma, tespit ettiğimiz kaynaklar içerisinde derleyip işlediğimiz bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Bu çalışmada cellatlık mesleği müesseseler tarihi kapsamında ele alınacaktır.

Araştırmalarımız sırasında Osmanlı Arşivi kaynaklarında “Cellat Ocağı”na dair bilgi veren belge bulmakta zorlandık. XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında da cellatlık ve Cellat Ocağı gibi bir teşkilattan bahsedilmediğini tespit ettik.¹ Bunun yanı sıra *Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı* adıyla bir tez çalışmasını tespit ettik. Bu çalışma dahilinde cellatların varlığına değinilmiş ancak cellatlar ve uygulamaları hususuna yer verilmemiştir. Kuvvetle muhtemeldir ki bu çalışmanın konusu dolayısıyla cellatlar bahsine fazlaca değinilmemiştir. Ayrıca bu çalışmada tezimize karşıt görüş oluşturacak bir bilgiye rastlanmamıştır.² Bununla birlikte Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*'nde cellatların Fatih devrinde bir kurumsallaşma sürecine girdiğini, bu mesleğin kurallarını ve işleyişini açıkça anlatmaktadır. Bunun dışında vakayinameler ve tetkik eserlerde tespit ettiğimiz bilgiler doğrultusunda, cellatlığın Osmanlı Devlet teşkilatında zaman içerisinde oluşup şekillenen bir meslek olduğunu da söyleyebiliriz.

İdam hükümlerini icra eden adam³ anlamında kullanılan cellat terimi “kırbaçlayan, çeşitli eziyetler uygulayan” manasına gelmektedir⁴. İngilizcede ise “an executioner” dır⁵.

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I-IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988; Aşıkpaşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, Hazırlayan: Kemal Yavuz – M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2010; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, Hazırlayan: Faik Reşit Unat – Mehmed A. Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987; Na'ima Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, Hazırlayan: Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007; Ahmed Lûtfi Efendi, *Vakanüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, Yeni Yazıya Hazırlayan: Ahmet Hezarfen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999; İbn Haldun, *Mukaddime*, Çeviren: Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.

² Murat Yıldız, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Bostancı Ocağı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2008.

³ Mehmet Zeki Pakalın, “Cellâd”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. I, s. 273.

⁴ Mehmet İpşirli, “Cellât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 7, s. 270.

⁵ James W. Redhouse, “Jellâd”, *Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978, s. 667.

1. Cellatlara Olan İhtiyacın Sebebi

Bir devlet için en önemli husus o devletin merkezi otoritesinin sağlanması, düzenin temini ve devletin bekasıdır. Bunun için de otoriteyi sarsacak, düzeni bozacak ve devletin varlığını tehdit edecek tüm unsurlar ortadan kaldırılmalıdır. Devlet bu işi yaparken tabiatıyla vazettiği kanunlar ve hukuk alanı içerisinde davranabilir. Devlet ve toplum idaresinde uygulanan hukuk sistemi çerçevesinde belli suçlara belirli cezalar verilmeli ve bu cezalar mutlak surette suçtan caydırıcılık özelliği taşınmalıdır. İnsanlar için en ağır ceza ölümün de ötesinde işkence içerikli ve teşhire yönelik cezaî uygulamalardır. Bir cezanın suçtan caydırıcı olabilmesi için bireyler ve toplum nazarında etkili olması, yerine göre teşhir unsurları içermesi, hatta suçun ağırlığına göre ağır işkence ve infaz yöntemlerinin uygulanması gerekli olabilir. Devlet yönetiminde merkezi otoriteyi ve devletin varlığını tehdit eden unsurlara duygusal açıdan yaklaşılarak hafif cezalarla sorunun çözülebileceğinin düşünülmesi, o devletin bekasını ve yönetim otoritesini mutlak surette tehdit edecektir.

Yukarıdaki genel yaklaşım göz önüne alındığında Osmanlı Devleti'nin suçlara karşılık ceza ve cezalandırma uygulamalarında, devletin varlığını ve otoritesini devam ettirmeye yönelik reflekslerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki klasik dönemlerde uygulanan suçtan caydırıcı ceza infaz yöntemleri Islahat Fermanı ile birlikte kaldırıldıktan sonra devlet, otoriteyi temin etmekte zorlanmaya başlamıştır. Devletin yıkılış sürecinde birçok unsurun etkisinin yanı sıra özellikle devlete başkaldırma niteliği taşıyan suç ve eylemlerde caydırıcı cezalar ya da infaz yöntemlerinin etkisiz kalmasının da payı olsa gerektir.

Toplumsal düzenin sağlanması ve devletin devamı açısından belirli suçlara karşı ağır yaptırımlar ve gerekli görülen hallerde işkence ile infaza yönelik uygulamalar normal ve hatta zorunlu görülmüştür. Cezalandırma ve infaz işlemlerinin uygulanması için ise bu işi yapacak birilerine ihtiyaç duyulacağı aşikârdır. İşte tam bu noktada cellat dediğimiz kişiler ortaya çıkmıştır. Cellatlık zamanla kendi içinde belli incelikleri olan bir meslek halini almıştır.

2. Osmanlı Öncesi İslam Devletlerinde Cellatlık

İslam teşkilatında ve literatüründe cellatlık mesleğini icra eden memurlara şurtî

denmektedir⁶. Bu memurların bağlı bulunduğu teşkilata ise şurta denir. Bu kelime “yırtmak, yarmak; şart koşturmak, alamet koymak; görevlendirmek” anlamındaki şart kökünden türemiştir. şurta teşkilatı düzenin korunması, suçluların yakalanması, asayiş ve emniyetten sorumludur. Zamanla yetkileri genişletilerek içki içme ve zina gibi davalara da bakan bu görevliler suçluları hâkimin kararını aldıktan sonra cezalandırmışlardır. Sultan karşısında saygın bir şurta emiri, çok ender görülmüş olsa da, idamına karar verilen kişiyi sultandan ayrıca izin almadan da infaza götürebilmekteydiler⁷. Bunun yanı sıra Endülüs’te kadı, bu görevlileri bazı zamanlarda kendi yerine yargı konumunda vazifelendirebilmekteydi. Ancak yine de bu durumda dahi olsa ceza kararını kadının onaylaması gerekiyordu⁸.

İnfaz işlemini yapanlar farklı farklı kişilerdi⁹. Evliya Çelebi cellatları anlatırken pirlerinin Eyyub-ı Basri olduğunu, Peygamber’in emriyle bir katilin başını gövdesinden ayırdığını şöyle anlatmaktadır¹⁰:

Pirleri Eyüb Basrî hazret huzurunda Selman-ı Pak belini bağladı. Şerr-i Resûl-i müberrâ nasr-ı kat’-i fermân-ı Rabbü’l-izzet huzur—Resûlde ibtida bunlar bir katili seyf-i Ali ile katl ettiği için cellatların piridir ve daima şer’ ile katle müstehak olub pâk-ı gasl edip meydan-ı siyasete götürüp günagün teselli ile tecdîd-i imân getirdüb ve şehâdet-i kelime-i söz getirdüb yönünü kibleye müteveccih edib bir kere sağ eliyle katlolunacak kimsenin başını sıvayıp herif mebhut oldukda besmele ile kılıcı iki eline alıp mücrimin kellesini teninden cüdâ eder deyü ruhu için Fatiha-i şerîf tilâvet edib cümle huzzâr-ı meclise maktulün yanında nasihat edib “Bu adamdan ibret alın.” Deyü va’z-ı nasihat ederdi. Yüz yetmiş beşinde merhum olub bizzat Muaviye hazretleri meytini getirdib Şam-ı Şerîf’de Paşa Sarayı’nın kapısı civarında defn edüb üzerine bir kubbe inşa ettiğini anlatmaktadır.

Adaleti sağlamakla görevli olan kişi zulmü kaldırarak adaleti tesis etmektedir. Erdeşir b. Bâbek “Adam(ordu) olmazsa hükümdarlık olmaz; servet olmadan adam olmaz;

⁶ İpşirli, s. 270.

⁷ Metin Yılmaz, “Şurta”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, c. XXXIX, s. 242.

⁸ Bu teşkilatın günümüzün polis ve jandarması gibi görüldüğü fikrini eleştiren Tyan, teşkilatın polis benzeri bir görevin yanı sıra adli görevler, hapishane idaresi, asayiş, yargı ve infaz yetkilerini de içerisinde barındırdığını belirtmiştir. Yılmaz, s. 243 - 244.

⁹ Örneğin Kettani, Hz. Muhammed’in huzurunda sahabeden olan kişilerin infazları gerçekleştirdiğini *Et-Teratibü 'l-idariyye* adlı eserinde bildirmiştir. İpşirli, s. 270.

¹⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, Yayına hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, c. I, s. 154b.

imaret olmadan servet olmaz; adalet ile siyaset olmazsa imaret olmaz.” demiştir¹¹. Adaletin sağlanması yolunda verilen ceza ve infaz kararlarının uygulayıcısı olan cellatlar ise bu noktada varlıklarını ortaya koyarlar. Selçuklu Devleti’nde cellatlık görevini yapanlar *candar* ve *emir-i hares* olarak adlandırılır¹². Emir-i hares Arapça bir tabir olup *muhafız* anlamına gelen “hâris” kelimesinden gelir. Bu kişiler idam ve cezaları uygular¹³. Candar ise Farsça *cân* (silah) ve *dâr* (tutan) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Bu terim orta çağ İslam devletlerinde sarayda muhafızlık yapan görevliler için kullanılmıştır. Büyük Selçuklu Devleti’nde esirlerden seçilip hassa askeri olarak sarayda görev yapan candarlar güvenlikten sorumluydu. Kumandanlarına *emir-i candar* denirdi ve bunlar yüksek rütbeli olup Gümüştegin Candar ile Çavlı Candar gibi atabeyliğe yükselenler bile olmuştur. Anadolu Selçuklularında kılıçlarının kayışları altın işlemeli olan süvari birlikleri şeklinde gördüğümüz candarlar, I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanında 120 kişiden oluşan muhafız birliği şeklinde teşkilatlanmıştı. Candaroğulları Beyliği’nin kurucusu olan Emir Şemseddin Yaman’ın candar lakabını taşıdığı onun Anadolu Selçuklularında emir-i candar olduğunun işareti olarak görülebilir. Eyyubilerden Memluklere geçen candarlık, zaman içerisinde önemli bir memuriyet haline gelmiş, saray muhafızlığı görevinin yanı sıra siyasi suçluları hapsedip ceza ve infazını gerçekleştirme görevini de üstlenmiştir. Seferde de yer alan candarlar muhafız alayının önünde yürürlerdi. Candarlık 9. yüzyıl ortalarında önemini kaybederek ortadan kalkmış, Memlüklerin yıkılışına kadar sıradan askerler bu candarlık görevini yerine getirmiştir¹⁴.

¹¹ Cüneyt Kanat, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, İstanbul: Küre Yayınları, 2010, s. 18.

¹² Kanat, s. 18.

¹³ Aydın Taneri, “Emîr-i Hares”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, c. XI, s. 134.

¹⁴ Mücteba İlgürel, “Candar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. VII, s. 145 - 146.

“Hükm-i sultan olmasa hata gelmez cellâddan.”¹⁵

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE CELLATLIK VE CELLAT OCAĞI

1.1. Cellatlığın Ortaya Çıkışı ve Cellatlık Mesleği

Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmed devrinden önce infaz usulleriyle ilgili kurumsallaşmış bir teşkilattan söz etmek mümkün değildir. Aşiretten beyliğe geçiş sürecinde yargılama gerçekleştirilip ölümüne karar verilen kişinin, kim olduğuna bakılmaksızın, boy beyi tarafından başı kılıçla gövdesinden ayrılır¹⁶ ya da okla öldürülürdü¹⁷. Kaynaklarda bundan farklı olarak başka bir idam yöntemi uygulandığı hakkında bilgi yoktur. İdam gibi önemli ve hayati kararlar bizzat padişahın yazdığı fermanlarla verilirdi. Padişahın bulunmadığı zamanlarda karar verme yetkisi sadrazama devredilmekteydi. Bunun dışındaki kararlar şer'i mahkemelerde verilirdi. Bu kararların uygulayıcıları ise bilindiği üzere cellatlardı. Ancak Bostancılar gerektiğinde sarayın koruma gücü olarak kullanılmaktaydılar¹⁸. Divan-ı Hümayun'da yargılama gerçekleştirilip karar alındığında bazen cezalar divan önünde infaz olunurdu¹⁹.

Bursa ve İznik'in alınması, Osmanlı Beyliği için bir dönüm noktasıydı. Sınırlarını genişletmekte olan bu beylik artık küçük ama donanımlı bir kurum oluşturmak amacıyla olduğundan yavaş yavaş aşiret usulünden ayrılarak bir devlet düzeni ortaya koyma yolunda ilerliyordu. İdarî, adlî ve askerî teşkilatlanma zorunluluğu hissedilmeye başlanmıştır²⁰. Oluşturulmaya başlanan bu ilk devlet teşkilatında Anadolu Selçukluları ile İlhanlılar örnek alınmıştır²¹.

Osmanlı Devleti zaman içerisinde oluşan ihtiyaca göre askerî teşkilatta düzenlemeler ve

¹⁵ Evliya Çelebi, c. I, s. 155a.

¹⁶ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 427 - 429.

¹⁷ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, c. I, s. 61.

¹⁸ İnalçık, s. 43.

¹⁹ Ali Yıldırım, *Osmanlı Engizisyonu*, Ankara: Öteki Yayınevi, 1996, s. 8.

²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, c. I, s. 124 - 125.

²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 126.

yeni oluşumlar yapmıştı. Fütuhatin hızla artması askerî alanlardaki ihtiyacı da artırdı. Yaya ve müselleme adı verilen askeri teşkilattan farklı, ilk nüvesini savaş esirleri arasından seçilen pençik oğlanlarının oluşturduğu yeniçeri askeri teşkilatı geliştirildi²². Bu alanda ilk askerî teşkilatlanma Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa'nın girişimleriyle olmuştu.

Devlet teşkilatlanmasının henüz oluşmaya başladığı Osman ve Orhan Gazi devirlerinde askerî işlerin yürütülmesinde vezirden ziyade subaşılar sorumluydu. Askeriye ile ilgili yapısal ihtiyaçlar subaşı tarafından padişaha arz edildikten sonra gerekli muamelat gerçekleştirdi. Birinci Murad zamanında Vezir Çandarlı Halil Paşa'dan itibaren askerî işler de vezire verildi. Çünkü Halil Paşa ayrıca ordu kumandanlığını da alarak mühim başarılar göstermişti²³. Ancak o dönemde ceza, infaz ve güvenlik işlerine bakan bir kişi veya kurum bulunmamaktaydı.

Cellatbaşı ve cellatlar, bostancıbaşının emri altındaydı. Ceza ve infazları uygulama bağlamında ise birun halkından olan Bostancı Ocağı'na bağlıydılar. Güvenliğin sağlanması işinden de sorumlu olan cellatlar bu alanda subaşına bağlıydılar. Bu yönüyle ele alındığında cellatlık askeri teşkilat dâhilinde kabul edilebilir²⁴.

Bostancılar, Osmanlı sarayının dâhil ve haricindeki bahçelerle ilgilenirlerdi. Ancak bu görevlerinin dışında bir de Marmara ve Boğaziçi sahillerinin muhafazası da yine Bostancı Ocağı'nın sorumluluğundaydı. Bu ocağa sonraları Anadolu ve Rumeli'den toplanan acemiler devşirme usulüyle alınmaya başlandı. Devşirme, Bostancı Ocağı'na alınırken bostancıbaşının emri altında Acemi Oğlanı olarak ayrıldı. Bunlar 17. yüzyıl sonuna kadar dönem dönem yapılan çıkmalarda hizmet derecelerine göre Kapıcılığa, Tersane Ocağı'na ve Süvari Bölüklerine çıkarılırlardı. Ancak sonraki tarihlerde bostancılar, Yeniçeri Ocağı'na değil Kapıkulu Süvariliği'ne verildi²⁵. İlerleyen dönemlerde seferler sırasında askere ihtiyaç olduğunda bostancılardan asker seçilerek ordu kadrosuna alınmaya başlandı²⁶. Bostancıbaşı ağa, sarayın en büyük zabıtiydi. Emrindeki bostancılarla sarayın ve padişahın şahsının muhafazası ile İstanbul'un, Boğaziçi ile birlikte tüm sahillerin ve limanların emniyetinden sorumluydu²⁷. Devlette mevki sahibi biri saray dâhilinde idam edilecekse bu görevi bostancıbaşı yapardı. Bunun yanında azil ve sürgün işlemleriyle de bostancıbaşı ilgilenirdi. Ayrıca saray bahçesinde ve çevresinde yapılacak olan işkence muamelesi yine bostancıbaşının

²² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 166.

²³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 127.

²⁴ Cezar, c. III, s. 1417.

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 465 - 466.

²⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 472.

²⁷ Yıldırım, s. 299.

gözetimi altında olurdu²⁸.

Cellatlar Topkapı Sarayı'nda birinci ve ikinci avlu arasındaki padişahın huzuruna çıkan kapıda beklerlerdi. Bunun sebebi infaz edilecek devlet adamları buradan çıktığında eğer kaçmak isterlerse orada zapt edilebilirdi²⁹. İdam hükmü bostancıbaşıya verilirdi. Eğer infaz edilecek kişi önemli bir şahıs ise idamda bostancıbaşı bizzat mutlaka bulunurdu. Hükmü ise cellatbaşı, becerisine güvendiği bir veya iki cellat ile gerçekleştirirdi. Bu cellatlara ocakta “cellat yamağı” deniyordu³⁰.

Bostancılar gündüzleri Birun'daki dairelerinde kalırlar³¹, akşam olduğunda Yalı Köşkü civarındaki Bostancıbaşı Dairesi ve Bostancı Hasekileri Koğuşu'na dönerlerdi³². Esas itibarıyla sarayda görev yapan ve Bostancı Ocağı'na bağlı bulunan cellatların ise saray dışında başka bir mekânda yaşadıklarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Cellatlık zamanla kendine göre gereklilikleri olan bir meslek haline geldi. Ancak Osmanlı Devleti'ne bağlı eyaletlerdeki paşaların emrinde de cellatlar bulunuyordu. Bu “paşa cellatları” kalelerde ikamet ediyordu. Bu kalelerde zindanda tutulan suçlular cellatlara teslim ediliyor ve infazları orada gerçekleşiyordu³³. Bunun yanı sıra taşrada infaz hükmü verme yetkisi olan yüksek rütbeli devlet adamlarının emrinde bir ya da birden fazla cellat bulunduğu da görülmekteydi³⁴. Diğer yandan infazına karar verilen kişi İstanbul dışında ise hükmü ulaştıran kişinin beraberinde cellat da gönderilirdi. Ancak bazen de gittikleri yerde kadı ya da beylerbeyinden cellat istenebilirdi³⁵.

Ordu sefere çıkarken beraberinde cellatlar da giderdi³⁶. Ancak ordu sefer sırasında serdar-ı ekremin verdiği idam kararları veya cezalandırmalarda kullanılmak üzere sonradan ve ayrıca gönderilen cellatlar da olurdu³⁷. Ancak sefer sırasında veyahut diğer durumlarda emir üzere çağırılan cellat her ne sebeple olursa olsun görevini icra etmeye gelemese başka bir cellat bulunup infaz ya da ceza işi gerçekleştirilirdi. Çağırıldığı halde iştirak etmeyen cellat falaka cezasına çarptırılırdı. Bu cezayı da başka bir cellat yerine getirirdi³⁸. Öte yandan acil

²⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 476.

²⁹ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Emir Yayıncılık, 1998, c. II, s. 388.

³⁰ Yıldırım, s. 299 - 300.

³¹ Cezar, c. III, s. 1417.

³² Cezar, c. III, s. 1408 - 1409.

³³ Evliya Çelebi, c. VI, s. 81b.

³⁴ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl*, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1963, s. 118.

³⁵ İpşirli, s. 271.

³⁶ Cezar, c. II, s. 903. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan Nahcivan Seferi sırasında Şehzade Mustafa'nın ölüm hadisesi, sefere çıkarken ordunun beraberinde cellatların da gitmesi durumuna bir kanıt niteliği taşır. Şehzade Mustafa babasının elini öpmek için girdiği çadırdaki cellatlar tarafından boğularak öldürülmüştür.

³⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Divan-ı Hümayun Mühimme Defterleri, No:44, s. 180.

³⁸ Na'ima Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ*, Hazırlayan: Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,

durumlarda Zülüflü Baltacılar da cellatların yaptıkları iş için kullanılabilmıştır. Örneğin hakkında ölüm fermanı çıkmış bir devlet adamının derhal infaz olunması emredilmişse ve eğer cellatlar o anda hazır bulunmuyorlarsa onların yerine Zülüflü Baltacılar infazı gerçekleştirirdi³⁹. Asıl olarak Baltacılar saray içi ve dışında çeşitli hizmetlerde kullanılırdı. Baltacıların bir kısmının zülüflerine kinaye yapan “zülüflü baltacı” tabiri ortaya çıkmıştı⁴⁰.

Cellatlardan “Üstâdân-ı Dîvân-ı Hümâyûn”, “meydân-ı siyâset ustaları”, “cemâat-i celladân” şeklinde bahsedilirdi. Cellatlar Topkapı sarayında önceleri 5, 17. yüzyıla gelindiğinde ise 70 cellattan oluşan ayrı bir askeri bölük halindeydiler. İlk oluşum aşamasında bu şekilde olsa da daha fazla rağbet gösterdikleri için sonraları Kıptî yani çingenelerden seçilmeye başlandı.

Cellatların en belirgin özelliği sağır ve dilsiz olmalarıydı. Cellatlık mesleğinin baş gösterdiği ilk zamanlarda infaz işleri padişahın hizmetinde bulunan dilsizlere verilirdi⁴¹. Saray görevlileri içinde yalnızca bostancıbaşı sakal bırakabilirdi⁴², onun dışında cellatlar da dahil olmak üzere dış görünüm hususunda belli kurallar sabitti. Mesleğini icra etmeye hazır olan cellatlar bir meslek olarak gördükleri işlerini, padişahın emrini yerine getirdiklerini düşünerek yaparlardı.

Cellatlara ödenen ücrete “cellatlık” ya da “cellâdiyye” denmekteydi⁴³. Cellat Ocağı içerisindeki usta cellatlar rutin olarak aldıkları altın paranın dışında bir de gerçekleştirdikleri infazın ardından bir miktar altın alırlardı⁴⁴.

Cellatlar içinde yaşlanıp iş yapamaz hale gelenler, güçten düşenler kendilerine belli bir ücret tahsis edilerek emekliliğini talep etmişlerdi. Örneğin de hicri 1217 (1802/1803) ’de cellat İsmail, kendisine İstanbul gümrüğü malından 120 akçe tahsis olunarak emekliliğe sevk edilmişti. Bunun yanı sıra bu mesleği yapamayıp vazgeçen ve tövbe edenler de olmuştu. Bu şekilde cellatlık mesleğini bırakanlar geçimlerini sağlamak için tahsisata ihtiyaç duyduklarından kendilerine belirli bir meblağ maaş verilirdi. Örneğin bu şekilde başvuran bir cellada Sadrazam buyuruldusu ve defterdarın uygun görmesi usulüyle İstanbul gümrüğünden münasip mukataa mallarından yevmi 40 akçe tevcih edilmesi için emir çıkmıştır. Benzer şekilde cellat Mehmed adlı bir kişiye de hicri 1217 (1802/1803) senesinde 354 günden yıllık

2007, c. IV, s. 623.

³⁹ Cezar, c. II, s. 1884.

⁴⁰ Mehmet Zeki Pakalın, “Baltacı”, *Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. I, s. 154.

⁴¹ İpşirli, s. 270.

⁴² Cezar, c. III, s. 1425.

⁴³ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2011, s. 241.

⁴⁴ Evliya Çelebi, c. I, s. 78b. “Kara Ali’ye, Sultan İbrahim’i öldürdükten sonra 500 altın verilip ‘Hacca git.’ Diyerek de imalı sözler söylenmişti.”

14.160 akçe gelir tahsis edilmiştir⁴⁵.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti'nde bostancıbaşılıktan kaptan paşa olmaya ve sonra da veziriazamlığa kadar rütbe yükselbilir ya da değişebilirdi. Hicri 1040 Receb (1631 Şubat/Mart) 'inde Bosna asıllı Receb Paşa'nın bostancıbaşılıktan vezarete kadar çıkıp sonrasında kaptan paşa olması buna bir örnektir. Ayrıca Recep Paşa daha sonra kaymakam olmuştur. Kendisi Hüsrev Paşa'nın serdarlığı zamanında da kaymakamdır. Recep Paşa Hafız Ahmed Paşa'nın katline sebep olmuş ve onun yerine veziriazam olmuştur⁴⁶. Bostancıbaşılıktan yükselerek kaptanlığa da geçişe bir örnek de Hicri 1043 (1633/1634) senesinde kaptan olan Cafer Paşa'dır. Kendisi bostancıbaşılıktan kaptanlığa geçmiştir⁴⁷.

Bostancılar savaflara süvari bölükleri dahilinde katılırlardı⁴⁸ ancak cellatların sefer sırasında ordunun beraberinde gitmenin yanı sıra muharip savaşçı olduklarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2 Cellat Ocağı

1.2.1. Kuruluşu, Yapısı ve Gelişimi

Osmanlı Devleti'nde cellat teşkilatının oluşmaya başlaması da Fatih Sultan Mehmed zamanında oldu. Bu teşkilat cellatbaşı ve sayıları dönem dönem değişen cellatlardan oluşuyordu. Tüm cellatlar Kıptî idi⁴⁹.

Bostancı Ocağı bünyesinde kurulan Cellat Ocağı'na giden yolda İstanbul'un fethi bir dönüm noktası niteliğindeydi. Fetih gerçekleşikten sonra üç sene içinde şehirde her anlamda büyük gelişmeler olmuştu. Güvenlik işleri ve askerî alanda yapılan teşkilatlanmalar dâhilinde öncelikle Veziriazam Mehmed Paşa'ya 5 cellat ve şehirdeki suçluları cezalandırması için falaka ve değnek verilmişti. Bu kişiler çarşamba günleri İstanbul içinde kol gezerdi. Ancak Sekbanbaşı falaka ve değnek almış olsa da kendisine cellat verilmemişti. Subaşılar da ise cellatlar, kırbaçlar vardı fakat falaka ve değnek yoktu. Onlar kazaların güvenliğinden sorumluydular. İnfazını gerçekleştirecekleri kişileri kadı izni ile asarlardı. Ayrıca bostancıbaşılar her gece sabaha kadar deniz kıyılarındaki köy ve kasabaları dolaşıp suçlu birini bulurlarsa cezalandırır ve gerekirse infaz edip denize atardı. O derece mutlak güç sahibiydiler⁵⁰.

Cellat Ocağı sadece İstanbul'da kurulmuş olan bir kurumdu. Taşradaki şehirlerde bulunan

⁴⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray Fonu, Dosya No:94, Gömlek No:4741 (29 Rebiül-ahir 1217 / 29 Ağustos 1802).

⁴⁶ Evliya Çelebi, c. I, s. 67a.

⁴⁷ Evliya Çelebi, c. I, s. 73b.

⁴⁸ Cezar, c. III, s. 1425.

⁴⁹ Yıldırım, s. 299; Reşat Ekrem Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, İstanbul: Doğan Kitap, 2003, s. 32 - 33.

⁵⁰ Evliya Çelebi, c. I, s. 33a.

ve haklarında ölüm fermanı çıkmış kişiler için görevlendirilen cellatlar Dersaadet'ten yola çıkar, gerekli muameleyi yaptıktan sonra kesik başı saraya getirirlerdi⁵¹.

1826'dan itibaren Bostancı Ocağı'nda yeni düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 1500 kadar bostancı, Asakir-i Hassa adıyla bir binbaşının kumandası altında teşkilatlanmış ve idaresi bostancıbaşıya bırakılmıştı⁵². Zamanla yerleşen bu düzen dâhilinde Ağa Bahçesinde talim yapan bostancılar, Bâb-ı Hümayun ve Orta Kapıyı beklerlerdi. Başlarda Dolmabahçe, Beşiktaş, Çırağan ve Ortaköy'e kadar olan yerlerin güvenliğinden de onlar sorumluydu⁵³.

1.2.2. İlga

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla güvenliğin ve düzenin korunması işi yeni kurulan Asakir-i Mansure'ye devredilmişti. Bu durumda Bostancı Ocağı'nın varlığına gerek görülmemiş ve bu kurum kaldırılmıştı⁵⁴.

1856'da Islahat Fermanı bu anlamda bir dönüm noktası teşkil etmişti. Tüm Osmanlı tebaasının kanun önünde eşit kabul edilmesi durumunun öne çıktığı bu fermanla öngörülen, hapishanelerin ıslahı ve işkencenin yasaklanması durumu da ön plandaydı. Osmanlı hukukuna aykırı uygulamaların baş göstermesine sebebiyet veren bu ferman, devletin hukukî düzenini bozarken cellatlık mesleğini de etkilemişti⁵⁵. Islahat Fermanı'nın işkencenin yasaklanmasına yönelik maddesine göre “Her türlü mücâzât-ı cismaniyye ve eziyet ve işkenceye müşâbih kaffe-i muâmele tamamıyla ilga ve ibtâl edilmiştir. Buna rağmen işkence yapan ve yaptıran memurlar Ceza Kanunu'na konacak maddeler mucibince tecziye edilecektir”⁵⁶.

Zaten işkencelerin de yasaklanmasından dolayı bu ocağa bağlı bulunan Cellat Ocağı'na da bu tarihlerden itibaren rastlanmamaktadır.

1.3. Cellatların Kullanıldığı Alanlar

1.3.1. EşkİYaların Cezalandırılması

Devletin bekasını, toplumsal düzeni ve halkın can, mal ve ırz güvenliğini tehdit eden ya da edebilecek her unsur ortadan kaldırılmalıdır. Osmanlı Devleti de zaman içerisinde bu

⁵¹ Daha geniş bilgi edinmek için Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sine bakılabilir.

⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 481.

⁵³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 482.

⁵⁴ Abdülkadir Özcan, “Bostancı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. VI, s. 309.

⁵⁵ Ufuk Gülsoy, “Islahat Fermanı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XIX, s. 189.

⁵⁶ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971, c. II, s. 175.

unsurları yok etmek adına birçok ceza yöntemi geliştirdi. Toplum ise adaleti sağlamak ve düzeni muhafaza etmek adına gerçekleştirilen bu tip uygulamaları kaçınılmaz görmüştü. Devleti bu ceza yöntemlerini geliştirmeye mecbur kılan en önemli sebeplerden birisi halkın malını gasp edip halka zulmedenlerdi.

İslam hukukundan gelen teşhir uygulamasına göre kesilen baş teşhir edilir. Ancak eşkıyalar için bu geçerli değildir. Oysa siyasi suçlara hiçbir şekilde müsamaha göstermeyen Osmanlı Devleti bu kuralı uygulamamış, “demleri hederdir” dediği eşkıyaları sorgusuz sualsiz idam ya da *işkenceli infaz* yöntemleriyle alenen öldürmüş ve kesik başlarını da teşhir etmişti⁵⁷.

Belli suçlara verilen belli cezalar ve uygulanan belli infaz yöntemleri vardır. Bununla birlikte başka başka infaz yöntemleri uygulanabilmektedir. Mesela İkinci Murad Tokat, Canık, Amasya tarafında eşkıyalık yapan Kızılkocaoğulları üzerine Yörgüç Paşa'yı yetkili olarak göndermişti. Yörgüç Paşa sayıları dört yüzü bulan eşkıyayı mağaraya hapsetti. İçeri duman verip boğulmalarını sağlayarak infaz ettirdi. Cesetlerini de bozkıra attırdı (1426). Eşkıyaların başları kesilir ve İstanbul'a gönderilerek usul gereği teşhir edilirdi. Ancak burada eşkıyalara isyancı muamelesi yapılarak başları kesilmemiştir.⁵⁸ Bu husustaki diğer bir olay da Kuyucu Murad Paşa'nın isyancılarla yaptığı mücadelelerdi. Kendisiyle görüşmek isteyen ancak bunu bir türlü başaramayan Canbolatoğlu üzerine asker gönderdi. Yapılan muharebenin nihayetinde ele geçirilen esirler 20 adet cellat tarafından infaz edildi ve Kuyucu Murad Paşa'nın çadırının önünde 20.000 baş dikili halde duruyordu⁵⁹.

1.3.2. Hanedan İçi Siyasi Mücadeleler ve Kardeş Katli Kanununun Uygulanması

Padişahın hakimiyet kurması, iktidarını ve gücünü ortaya koymasına bağlıdır. Halkın gözünde ne denli güçlü ve otoriter ise devletinde de o denli hakimiyeti sağlar. Padişahın otoritesini zedeleme ihtimali dahi bulunan hanedan mensuplarını cezalandırması veya idama göndermesi, halkın nazarında da mutlak kontrol sağlaması anlamına gelmektedir. Özellikle hanedan içi isyanlar kontrolün zayıfladığını göstereceğinden ve dolayısıyla da devletin geleceğinden endişe edilmesine sebebiyet vereceğinden padişahın, bu tehdit unsurlarını ortadan kaldırması zorunlu hale gelmektedir. Padişahın otoritesine baş kaldıran, onu tanımayan veya iktidar mücadelesi verme ihtimali dahi olan hanedan mensuplarının idamının gerekli görüldüğü dönemler olmuştur. Diğer yandan infaz yöntemleri sadece bir suç işlenmesi durumunda değil,

⁵⁷ Sabri Yetkin, *Ege'de Eşkıyalar*, İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s. 44.

⁵⁸ Hammer, c. I, s. 463; Mumcu, s. 140.

⁵⁹ Hammer, c. IV, s. 416. Kuyucu Murad Paşa'nın isyancılarla mücadelesi çalışmamızın ikinci bölümünde İnsan Kuyuları bahsinde anlatılacaktır.

tehdit unsuru oluşturabilecek durumlarda da uygulanmıştı⁶⁰. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'ndeki ilk kardeş katli Yıldırım Bayezid'in kardeşi Yakub Çelebi'nin boğdurulmasıydı. Sultan Birinci Murad'ın Kosova Savaşı esnasında (1389) hayatını kaybetmesi üzerine kendisine biat edilen Birinci Bayezid, babasının ölümünden habersiz olan kardeşi Yakub'u yanına çağırttı ve karargâhta boğdurttu. Bu infazın sebebi gerçekleşmiş bir olay değil, gerçekleşmesi muhtemel bir olaydı. Öyle ki kardeşi Savcı Bey'in 1385'te babasına karşı kalkıştığı hareketten dolayı, Yakub Çelebi'nin de böyle bir teşebbüsü olacağı ihtimali düşünülmüştü. Bunun üzerine Bayezid'in Yakub Çelebi'yi tedbir amaçlı boğdurarak Osmanlı hanedanındaki ilk kardeş katlini gerçekleştirmesi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir⁶¹. Anlaşılan Osmanlı Devleti'nde otoriteyi sarsacak ve devletin bekasını tehlikeye sokacak bir durum hakkında sadece ufak bir şüphe bile infaz kararının sebebi olabilmekteydi.

Benzer bir vaka İkinci Murad'ın tahta çıkışı esnasında da yaşanmıştı. İkinci Murat, saltanat davasını sürdüren amcası Mustafa Çelebi'nin devletin bekası adına idamına karar vermişti. Ancak bu idam kararının sebebi oldukça mühimdi. Bizans'ın elinde tuttuğu Mustafa Çelebi saltanat uğruna vaatlerde bulunmuş, şayet muvaffak olursa Gelibolu'yu, Boğdan hududuna kadar Karadeniz kıyılarını ve Aynaroz'a kadar Ege kıyılarını Bizans'a vermeyi kabul etmişti. Büyük emeklerle alınan toprakları kolaylıkla gözden çıkarabilen Mustafa Çelebi, devlet erkanından ve bazı mühim kişilerden de destek bulunca iyice güçlendi. Müslüman kanı akıtılarak alınan toprakları bir antlaşmayla Bizans'a öylece terk edeceğini temin etmesi devletin birliğini açıkça bozduğuna bir işaretti. Buna rağmen Hristiyan topraklarını fetih gayesinde olan Rumeli beyleri dahi ona katılmıştı. Bu desteği göstermelerinin sebebi Osmanlı tahtında 18 yaşında birini görmek yerine bir yetişkin görmek istemelerinden dolayıydı. Ancak Mustafa Çelebi'nin saltanat hakimiyeti hırsıyla Bizans'la anlaşması, devleti küçümsenemeyecek derecede bir buhrana sürüklemesi kendi sonunu hazırlamasına sebep oldu. Nihayetinde Mustafa Çelebi yakalanarak Edirne'ye götürülmüş ve Sultan Murad'ın emriyle 1422'de kale burçlarına asılarak idam edilmişti. Mustafa Çelebi'nin öldürülmesi olayı devlet adına o derece önemliydi ki Fetret Dönemi'nin son perdesi bu hadiseyle ancak kapandı⁶². İnfaz edilen hanedan üyelerinin kafası kesilmezdi. 1808'de Asiler Dördüncü Mustafa'nın tekrar tahta çıkacağını söyleyince

⁶⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 257. "Sultan Murad'ın vefatı üzerine Bayezid hükümdar oldu. Diğer şehzade Yakub Çelebi'nin bundan haberi yoktu. Kendisine babasının onu çağırdığı haberi verildi ve Yakub Çelebi gelir gelmez saltanat iddiasında bulunmasın diye devlet erkanının kararıyla boğduruldu."

⁶¹ Cezar, c. I, s. 139.

⁶² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 387; Cezar, c. I, s. 267 - 272.

Şeyhülislamın fetvasıyla idamına karar verilmişti. Bostancıbaşı cellatlara Dördüncü Mustafa'yı kendi belindeki şal kuşakla boğdurtmuştu⁶³.

Öldürülen şehzadeler genellikle babalarının türbesine defnedilirdi. Bu konuda iki istisna vardır. Bunlardan biri Süleyman Çelebi'nin boğdurulduktan sonra kesik başının Musa Çelebi'ye gönderilmesidir. Diğer istisna ise Musa Çelebi'nin başının kesilip Mehmed Çelebi'ye gönderilmesidir⁶⁴.

1.3.3. Kulların Cezalandırılması

Osmanlı Devleti'nde hükümdarın bir devlet adamının infazını istemesi için hakkında şüphe etmesi bile yeterliydi. Devlete karşı bir tehdit niteliği taşıyan, merkezi otoriteyi engelleyen, isyana teşebbüs etme ihtimali olan ya da devlete karşı hareket edenlerin safında yer alan bir devlet adamını infaz etmek; devletin bekası ve padişahın mutlak otoritesini sağlama açısından en emin yoldu. Ancak bu şüphe mevzuu sağlam bir temele oturtulup net bir infaz sebebi belirlenmez ise bir devlet adamı sırf şüphe sonucu infaz edilemezdi. Fatih Sultan Mehmed dönemi sadrazamı Çandarlı Halil Paşa'nın infazı buna örnektir. Ayrıca infaz edilen ilk sadrazam olması bakımından da önem taşır. Padişahın mutlak otoritesini kısıtlayan sadrazam büyük zorluklarla alt edilmişti ve bu infaz padişahın otoritesini daha da artırdı. Bu olaydan sonra İkinci Mehmed birtakım önlemler aldı. Artık sadrazamın kudreti en üst seviyeye çıkarıldı, fakat hükümdar karşısında hiçe indirildi. Bu da merkeziyetçiliği daha da artırmış, otoriteyi daha da güçlendirmişti⁶⁵. Diğer bir örnek de Gedik Ahmed Paşa'dır. Kendisi padişahın otoritesine karşı gelmiş, büyük nüfuz kazanmıştı. Öyle ki hükümdarı tehdit edecek cürete bile ulaşmıştı. O sıralarda Cem meselesiyle uğraşan padişah bu sorun halledilir edilmez Ahmed Paşa'yı Cem tarafında yer aldığı gerekçesiyle devlete başkaldırmaktan dolayı infaz ettirmişti⁶⁶.

Bir fetih sırasında şehir teslim edilse dahi, o şehrin itibarlı kişileri ordunun beraberinde giden cellat tarafından emir üzerine öldürülebilir. Hatta bu infaz ansızın gerçekleşebilir. Mesela 1475 Haziran'ında Kefe teslim alındı ve şehri teslim eden itibarlı kişilere büyük bir ziyafet verildi. Ziyafet bitince veziriazamın izniyle misafirler tek tek ayrılmaya başladılar. Ziyafet yerinin kapısı sadece tek kişinin geçebileceği şekilde olan dar bir merdivene açılıyordu. Merdivenin en sonunda emir üzerine bekletilen cellat, merdivenden inen bu kişilerin tek tek boynunu kesti⁶⁷.

⁶³ Danişmend, c. II, s. 97.

⁶⁴ Mumcu, s. 204.

⁶⁵ Mumcu, s. 39.

⁶⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 177 - 178.

⁶⁷ Hammer, c. II, s. 125.

Devlet otoritesine karşı isyan edip itaati reddeden ya da isyana kalkışacağından şüphe olunan kişiler infaz edilir⁶⁸. Yavuz Sultan Selim dönemindeki Osmanlı-Safevi mücadeleleri sırasında Şah İsmail, askerleri tahrik ederek orduda endişenin artmasına sebep olmuştu. Öyle ki en sonunda Karaman Valisi Hemdem Paşa Yavuz Sultan Selim'in huzuruna çıkarak düşmanın görünmediğini ve olumsuz arazi koşullarında ilerlemenin tehlikeli olacağını söyleyerek ordunun geri dönmesini istemişti. Bunun üzerine 1514 Temmuz'unda başı kesilmek suretiyle idam edildi. Bu olayın ardından ordudaki fısıltılar kesildi. Yavuz Selim'in bu derece katı davranarak sevdiği bir devlet adamının dahi idamına karar vermesi, devletin bekasının her şeyin üstünde tutulduğunun göstergesiydi. Ardından orduda sükunetin yeniden oluşması, bu gibi katı infaz kararlarının devletin bekası adına gerekli olduğunun kanıtıdır⁶⁹. Yine benzer bir hadise de 22 Şubat 1515'te ordu seferdeyken gerçekleşmişti. Ordu isyan etmiş ve İstanbul'a dönmek istemişti. Bu isyanda en önemli etkiye sahip olan ve gizli yazışmaları yakalanan Veziriazam Dukaginoğlu Mehmed Paşa bizzat Yavuz Sultan Selim tarafından hançerlenip ardından kafası kestirilmişti (4 Mart 1515). Asiler de infaz edildikten sonra isyan bastırılmıştı⁷⁰.

Kâfirleri padişah öldürmez, celladına öldürtürdü⁷¹. Ayrıca fethedilen yerlerin hükümdarlarının idamına karar verilirse ceza ve infazlar cellatlar tarafından uygulanırdı. Mesela Sultan El-Melikü'l-Eşref Tumanbay hayatta kaldığı sürece Mısır'da ihtilalin bitmeyeceğinin anlaşılması üzerine Yavuz Sultan Selim onun idamına karar vermişti. Tumanbay bir katıra bindirildi. Halkın, bu esarete inanması için Tumanbay dokuz kez dolaştırılarak teşhir edildi. Etrafa ilan edildikten sonra Kahire'nin Bâbü'z-Zuveyle kapısına götürüldü. Burada çengele ipe asılarak idam edildi. Ahalinin görüp emin olması için Tumanbay'ın cesedi bir süre asılı halde bırakıldı⁷².

Padişahın rızasına muhalefet etmek de infaz sebebi olabilirdi. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı aldıktan sonra Vezir Yunus Paşa'yla at üstünde sohbet ederek dönüyorlardı. Mısır beylerbeyliğinden alınan Yunus Paşa Sultan'a boşuna zahmete girildiğini ve Mısır'ın yine bir Çerkez'e verilip emeklerin boşa gittiğini söyleyince Yavuz Sultan Selim hemen orada Yunus Paşa'yı infaz ettirmişti. Başını da üç gün yanında taşımıştı⁷³.

Bir kulun bulunduğu makamda görevini kötüye kullanması ve halka, rüşvet de dahil olmak üzere, zulüm uygulaması yine infaz sebebi olurdu. Fatih Sultan Mehmed, Rum Mehmed Paşa'yı Türk reayaya eziyet etmesi ve Karaman seferinde birçok Türk'ü öldürüp bir de üstüne

⁶⁸ Mumcu, s. 89.

⁶⁹ Cezar, c. II, s. 729.

⁷⁰ Danişmend, c. II, s. 17 - 18.

⁷¹ İnalçık, s. 659 - 674.

⁷² Danişmend, c. II, s. 41.

⁷³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 294.

İstanbul'un imarını engellemesi sebebiyle infaz ettirmişti. Yine rüşvet almaktan ve rüşvetle iş yapmaktan geri durmayan Hadım Hasan Paşa ve Yemişçi Hasan Paşa Üçüncü Mehmed tarafından infaz ettirilmişti. Kulların halka zulüm yapması ve rüşvete karışmaktan geri durmaması gibi durumlarda azil ve sürgün edilerek sorunu çözmeye yönelik girişimler olmuştu. Ancak sürgün edildikleri yerde de rahat durmayan kullar sebebiyle infaz kaçınılmaz hale gelmişti. Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir Ferhad Paşa'yı Türkmenleri katl edip mallarına el koymasından dolayı Semendire Sancak Beyliği'ne tayin etmesi ve orada da rahat durmayıp reayaya zulmetmesi sebebiyle infaz ettirmesi bu duruma örnek teşkil eden olaylardan biridir⁷⁴.

Bir kulun devlet işleri hakkında asılsız haber iletmesi de infaz sebebidir. Mesela Dördüncü Murad İranlıların Bağdat'ı aldığını duydu ve Vezir Kemankuş Ali Paşa'ya bunun doğruluğunu sordu. Ali Paşa bunun doğru olmadığını söyledi. Ancak haberin doğruluğu anlaşılınca vezir 1624'te infaz edildi⁷⁵.

Genç Osman'ın kanını dava ederek isyan eden Erzurum beylerbeyi Abaza Paşa yeniçerileri padişah katili olarak ilan etti, onları alt edebilmek için sekbanları çevresine topladı. Kısa sürede 30.000 kişiyi çevresine toplamış, yeniçeri, topçu, cebeci, acemi oğlanı gibi ocak mensuplarını öldürtmüştü⁷⁶. 1627 senesinde Abaza'nın İstanbul'daki iki casusu yakalandı. Padişah fermanıyla çarmlıha gerilip omuzları üzerine bal mumları dikilerek çarşı pazarda teşhir ve ilan edildiler. Bir başka casusun da boynu vuruldu. Bir diğeri ise çengele asılarak infaz edildi⁷⁷.

1.4. Osmanlı Devleti'nin Ünlü Cellatları

Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde cellatlardan bahsederken “esnâf-ı celladân bî iman” tabirini kullanmaktadır. Cellatlar için böyle bir tabiri kullanmasının sebebi olarak cellatlık mesleğinin getirdiği acımasız, duygusuz, soğukkanlı ve vicdandan yoksun duruş gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nde ünlü cellat Dördüncü Murad Han'ın emrinde cellat olmuş Kara Ali'ydi. Sultan İbrahim'i infaz eden cellat olarak da nam salmıştı. Evliya Çelebi Kara Ali'nin portresini çizerken bu alanın *üstad-ı kâmilinin* o olduğunu, işkence aletlerini kemerine bağlayıp, el ve ayak kıracak baltaları iki yanına sıkıştırıp aynı şekilde kuşanan yamaklarıyla birlikte görkemli bir biçimde dolaştıklarını ve hiçbirisinin çehresinde nur kalmadığını söylüyor. Vücut yapısı oldukça kaslı ve iri olan Kara Ali'nin kolları sıvanmış olarak, kılıcını beline bağlayıp; kelpeten,

⁷⁴ Mumcu, s. 95 - 96.

⁷⁵ Mumcu, s. 90.

⁷⁶ Mücteba İlgürel, “Abaza Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. I, s. 11 - 12.

⁷⁷ Na'ima Mustafa Efendi, c. II, s. 621.

burgu, çivi, buhur-ı fitil, semin sünger, talisman, deri yüzecek sıtırtaş, polad taş, çeşitli zehirli göz milleri, malafa, çimşir işkence, el ayak kırma baltası ve yağlı kemendlerini kemerine asıp o vaziyette gezerdi. Yanında yardımcıları muhakkak bulunurdu. Onların da kemerlerinde türlü aletler asılıydı ve yanlarında nakışlı kazıklar bulunurdu. Hiçbirinin yüzünde en ufak bir gülümseme görülemezdi⁷⁸.

Cellatların cellatlık mesleğine özgü duruşu ve soğukkanlılığının altında zaman zaman bu mesleği icra etme konusunda zor anlar yaşadığı da bilinmektedir. Bu durumun en belirgin örneği Sultan İbrahim'in tahttan indirildiği gün yaşananlardı. Vezir Kara Murad Paşa ferman çıkartarak Kara Ali'yi değnek vura vura zorla saraya götürmüştü. Cellat Kara Ali içeri girince Sultan İbrahim ile arasında geçen diyalogdan anlaşıldığı üzere Kara Ali, hissettiği üzüntüye rağmen, çırağının yardımıyla Sultan İbrahim'i orada kementle bağlayıp boğarak infaz etmişti (H. 1058 Receb ayının 19. Günü/9 Ağustos 1648)⁷⁹. Bu olaydan sonra Kara Ali hacca gitti⁸⁰.

Osmanlı Devleti'nin diğer ünlü cellatları 17. yüzyılda Kara Ali'nin yamağı olan Hammal Ali⁸¹ ve 1623'te Genç Osman'ı öldüren ve Davud Paşa'nın infazını gerçekleştiren Usta Süleyman'dır⁸².

Bunun dışında Fatih Sultan Mehmed döneminde Yeniçeri Ocağı'ndan Talimhanecibaşı ve Korucu, Okmeydanı'ndan sorumludur. Oralarda bir suçluyu gördüklerinde Atçıbaşı'ya götürüp suçuna göre ceza vermektedirler ya da orada yayların çilesiyle bir ağaca asıp ok yağmuruna tutarlar. Elllerinde padişahın fermanları vardır ve eğer suçlu kişi askeriden ise hiçbir şekilde aman vermeyip bir ağaca asarlar⁸³. Yeniçeri serdarı Hüsrev Paşa 1628 Haziran başında Tokat'a gitmiş ve zulüm yaptıklarını haber aldığı idarecileri idam ettirerek disiplini korumuştur. Ayrıca Bağdat Seferi'nde de disiplini sağlamış ve yeniçerilerden silah ve teçhizattan sorumlu Cebecibaşının boynunu vurdurmakta tereddüt etmemiştir⁸⁴.

⁷⁸ Evliya Çelebi, c. I, s. 154b.

⁷⁹ Evliya Çelebi, c. I, s. 78b.

⁸⁰ Evliya Çelebi, c. I, s. 370b.

⁸¹ Yıldırım, s. 304.

⁸² Na'ima Mustafa Efendi, c. I, s. 504.

⁸³ Evliya Çelebi, c. I, s. 33.

⁸⁴ İnalçık, s. 201 - 203.

İKİNCİ BÖLÜM

CELLATLARIN UYGULADIĞI CEZA İNFAZ YÖNTEMLERİ

Cellatlardan bahsedilirken onların uygulamalarından da söz etmek gerekliliği ortaya çıkar. Bu hususta da Osmanlı Devleti'ndeki hukuk sistemine kısaca değinmek gerekir. Osmanlı Devleti'nde hukukun temelini; kendisinden önceki İslam devletlerinden miras kalan, Kur'ân-ı Kerîm ve sahih hadislerle dayanan şer'î hukuk ile Orta Asya Türk Devletleri'ndeki hukukî esaslara dayanan örfî hukuk oluşturur. Bunun yanı sıra zaman içerisinde oluşan örfî kanunlar da bulunmaktadır. Ancak bu kanunlar zamanın değişen şartlarına uygun olarak ve kamu yararı gözetilerek hazırlanmıştır. Osmanlı padişahlarının oluşturduğu bu kanunnameler de yine örfî hukuk kapsamına dâhil edilir⁸⁵. Osmanlı ceza hukukunu oluşturan bu şer'î ve örfî hukuk birbiriyle uyumlu ve bir bütün olarak düşünülmelidir⁸⁶. Osmanlı Devleti'nde ibret olması için uygulanan cezaların yanı sıra; düzenin sağlanması ve Osmanlı topraklarının eşkıyadan temizlenmesi için verilen kararlar ile sultanın otoritesine bağlı olan ceza infaz kararları da bulunmaktadır⁸⁷. Örfî hukuk esasları şer'î hukukun getirdiği esasları hafifletmemiş aksine daha da ağırlaştırmıştır.

İslam ceza hukukunda suç ve cezalar; had, kısas ve tazir olarak ayrılır. Had; zina, yol kesme, hırsızlık, isyan gibi suçlardır. Kısas, adam öldürme suçunda buna denk bir cezayı gerektirmektedir. Tazir ise bir suçtan sakındırmak amaçlı uyarı niteliğindedir⁸⁸.

2.1. Ceza ve İşkence

Batı Avrupa'da kamu düzeniyle ilgili araştırmalar yapılmışsa da bu hususta Osmanlı tarih yazımında eksikler vardır. Bunun temel nedeni, tartışmayı besleyecek yeterli malzemenin bulunmaması ve var olan kaynakların da “kısmî düzeyde” taranmış olmasıdır⁸⁹. Kamu düzeninin sağlanması, merkeziyetçi devlet anlayışının yerleşmesi ve devletin bekası için ceza ve birtakım işkenceli infaz yöntemlerinin uygulanması şarttır. Yine de suçlara göre uygulanan ceza infaz yöntemlerine bakıldığında en ağır işkencelerin eşkıyalıkla ve devlete baş

⁸⁵ M. Akif Aydın, “Osmanlılar, Hukuki-Adli Yapı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, c. XXXIII, s. 515.

⁸⁶ M. Akif Aydın, “Osmanlı Ceza Hukuku”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. VII, s. 478.

⁸⁷ Betül Başaran, “III. Selim ve İstanbul Şehir Siyaseti, 1789-1792”, *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 116 - 134.

⁸⁸ Abdulkadir Gül, “Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı: 17, Erzincan: 2013, s. 4.

⁸⁹ Noémi Lévy, “19.Yüzyılda Osmanlı'da Kamu Düzeni Konusunda Çalışmak: Bibliyografya Üzerine Bir Değerlendirme”, *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 59.

kaldırmakla suçlananlara verildiği görülmektedir. Bu suçluların türlü yöntemlerle umuma açık bir yerde ibret-i âlem için ölene kadar ağır işkence görerek infaz edilmesi sağlanmıştır⁹⁰.

Hukukun genelinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de sanık olmak suçlu olmak demek değildir. Molla Kaabız örneğinden yola çıkarak da söylenebilir ki sanık önce yargılanır, suçsuzluğunun ispatı yapılamazsa ve suçlu olduğu anlaşılırsa cezasına o zaman karar verilir. Ulemadan olan Molla Kaabız Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'den üstün olduğunu savunması ve bu doğrultudaki fikirlerini alenen söylemesi sebebiyle yargılanmaktaydı. Rumeli ve Anadolu kazaskerleri Kaabız'ı dinlediler. Onun söylediklerini redde muktedir deliller bulamayınca idamına karar vermeyi daha kolay gördüler. Ancak sadrazam bunu reddetti. Kaabız'ın iddialarının asılsız olduğuna dair kanıtlar bulunması gerektiğini ve konu üzerinde onunla tartışarak ikna etmeleri gerektiğini söyledi. Ancak iki kazasker de Kaabız'ın delillerini çürütecek ikna edici deliller bulamadı. Sultan Süleyman divanı kafesli pencereden izlerken bu durumdan rahatsız oldu ve beklenmeyen bir şekilde divana girdi. Sadrazam İbrahim Paşa'ya "İsa'yı Muhammed'e tercih eden bir mülhid niçin cezalandırılmadı?" dediğinde, İbrahim Paşa "Şeriatı bilmek kazaskerlere mahsus değildir; dava yarın müfti ile İstanbul kadısının huzurunda cereyan etmelidir; müttehim o zamana kadar mevkuf tutulsun." cevabını vermişti. Ertesi gün İstanbul kadısı ve müftinin karşısına çıkan Molla Kaabız yine ikna olmadı. Kadı ve müfti Kaabız'ın katlinin gerektiği hükmüne vardılar⁹¹.

Osmanlı Devleti'ndeki cezaî uygulamalara bakıldığında, her ne kadar istisnalar olsa da belli suçlara verilen belirli cezalar bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda suçlu olan kişi yeniçeriden olduğunda kendi bölük çavuşunun hapsine atılır ve kaydı silinir. Asesbaşı suçluyu Baba Cafer Zindanına götürür ve katli için ferman beklenir. Akşam namazından sonra boğularak idam edilir. Namazı kılınmaz ve boynuna taş bağlanarak Galata'da Kurşunlu Mahzen önünde denize atılır. Kötü yola sapan saray cariyeleri de aynı şekilde denize atılır. Bu uygulama onların ahretini tanımamak anlamına gelmektedir⁹². İsyancılarla savaştıktan sonra eşkıyaların ortada kalan cesetleri yine denize atılır⁹³.

Tüm bunların yanı sıra pazarda malını bir Türk'e pahalı bir fiyata satmak isteyen olursa yargılanıp cezaya karar verildiğinde dövülür ve ayrıca para cezası verilir. Bu yüzden pazarda görevli memurlar bulunur ve eğer hatalı terazi kullananları ya da malını pahalıya satanı görürlerse orada döverler ve para cezası verirler. Hileli tartı kullananlara uygulanan farklı bir cezayı Thévenot şu şekilde ifade eder: "Onlar adamın boynuna, birbirine iyice birleştirilen iki

⁹⁰ Yıldırım, s. 300.

⁹¹ Hammer, c. III, s. 57 - 58.

⁹² İnalçık, s. 138 - 139.

⁹³ Evliya Çelebi, c. II, s. 372a.

levha koyarlar ve bunun ortasını yuvarlak bir delik olacak şekilde oyarlar, bu delikten adamın boynuna geçirirler, bu levhalara ağır yük asarlar ve çingiraklar bağlarlar; bu adamı herkes tanısın ve kendisiyle alay etsin diye bu vaziyette şehirde dolaştırırlar.”⁹⁴.

Osmanlı Devleti’nde adalet sisteminde resmîyette belli ve değişmeyen uygulamalar var olduğu gibi yerine, kişilere ve zamana göre değişen birtakım uygulamalar da ortaya çıkmıştır. Tarihteki diğer devletler gibi Osmanlı Devleti de şiddeti belirli amaçlar için kullanmaktadır. Geçerli sebepleri olan ve meşru olarak kullanılan şiddetin çeşitli biçimlerde kendini gösterdiği görülmektedir. Basit şekilde kılıçla kelle vurmaktan, ayağa taş bağlayıp denize atmaya veya kementle boğmaya kadar çeşitli biçimleri olan idam yöntemleri içinde, diğerlerine kıyasla ölümü daha zor gerçekleştirdiği ve kurbanına dayanılmaz acılar verdiği için bazı yöntemler daha korkunç olarak görülür. Bu yöntemlerle idam edilmektense kellenin hemen uçurulması arzulanmaktadır. Kazığa oturtma yöntemini bir kenara bırakırsak en akılda kalıcı infaz yöntemi çengele vurmaktır. Osmanlı Devleti, şiddeti ve şefkati politik hedefleri doğrultusunda dengeli bir şekilde kullanmıştır. Yabancı topraklarda ilerlerken savaşımadan kaleyi teslim eden ahaliye merhamet göstermiş, onların can ve mal güvenliğini sağlamış, dinlerinin devlet tarafından korunacağı teminatını vermiştir. Fakat Osmanlı Devleti’ne karşı çıkma ihtimali olup hukuka aykırı davrananları bu niyetlerinden vazgeçirmek, işkenceli ceza yöntemlerinin temel nedenini oluşturmaktadır. Uygulanan işkence yöntemleri suçluyu konuşturmak içindir. Mahkûm konuştuktan sonra idamı gerçekleşir. Hammer 1599’daki Karayazıcı İsyanı’nda, önce isyancıların yanına geçen daha sonra da pişmanlığını belirten Hüseyin Paşa’nın sonunu şöyle anlatır: “Önce İstanbul’a gönderildi. Kemikleri kırılıp şehirde at üzerinde gezdirildikten sonra naşı odun kapısında demir çengele asıldı.”⁹⁵. Bu hususta diğer bir olay ise Sokollu Mehmed Paşa’nın katiline yapılanlardı. Bir akşam divanı sırasında Sokollu’ya derviş kılığında yaklaşan adam sadrazamın kalbine hançer saplayarak onu öldürdü. Sokollu orada hayatını kaybetti. Katil, Mustafa Paşa tarafından tutulduğu şüphesiyle işkence yapılarak sorguya çekildi. Ancak ağzından laf alınamadı. Ertesi gün katili dört parça halinde atlara bağlayıp sürdürdüler⁹⁶.

Tarih boyunca kimi devletler tarafından uygulanan işkence, “bir zulüm biçimi veya devlet tarafından atanmış görevlilerce uygulanan bir eziyet etme yöntemidir”. İşkence fiziksel olduğu kadar psikolojik yani aşağılayıcı cezalar şeklinde de uygulanmıştır. Devlet otoritesinin sağlanması veya suçtan caydırıcı bir uygulama niteliği taşır. Sıklıkla bahsi geçen devlet otoritesinin sağlanması adına yapılan işkencelerin yanı sıra, bir mağduriyet sonucunda katillere

⁹⁴ Jean Thévenot, *1655-1656’da Türkiye*, Çeviren: Nuray Yıldız, İstanbul: 1978, s. 161.

⁹⁵ Yıldırım, s. 300.

⁹⁶ Hammer, c. IV, s. 90.

karşı beslenen intikam duygusuna karşın doğrudan ölüm gibi bir cezanın tatmin edici bulunmaması da işkenceyi ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda intikam hırsı, suçlunun infaz öncesi ıstırap çekmesi isteğini doğurur. İşkence kimi zaman infaz öncesi suçlunun konuşturulması amacıyla uygulanmış, kimi zaman da cezalandırmanın bir parçası olmuştur. Bu sebeptendir ki ceza ve işkence iç içe geçmiş kavramlardır⁹⁷.

İşkence, günümüz bakış açısıyla düşünülerek bir sadistlik olarak algılanabilir. Ancak o dönemde bu işkence yöntemlerini uygulayan görevliler bir meslek icra ettiğini düşünmektedirler.

Mahkûmları konuşturmak için cellatlar tarafından uygulanan işkencelerin başlıcaları şu şekildedir⁹⁸:

- Ustura ile diri diri deri yüzmek
- Saçları kesilen başa ateşte kızıl hale getirilmiş demir tas giydirmek
- Cımbızla sinirleri çekmek
- El ve ayak kesmek
- Vücudun herhangi bir yerinden içeri doğru burgu sokmak
- Kaynar sudan soğuk suya ve soğuk sudan kaynar suya sokup çıkarmak
- Çekiçe kol, bacak, el ve ayak kemiklerini kırmak vs.

İnfazından önce kendisine bu işkenceler uygulanmış devlet adamları 17. yüzyıl defterdarlarından Yahnikapan Abdülkerim Paşa ile sadrazam Melek Ahmed Paşa'nın kethüdası (dahiliye nazırı) Gadde kethüdaydı⁹⁹.

2.2. Ölümün Habercisi Siyah Kaftan

Kaftan yani hilat giydirmek, padişah ya da vezirin hilat giydirdiği kişiyi takdir ettiğinin bir göstergesidir. Ancak bu durum giydirilen süslü kaftanlar için geçerlidir. Süslü kaftanlar bir beğeni ifadesi taşırken siyah kaftan ölüm emri anlamına gelmektedir. İkinci Bayezid vezirler ve tüm devlet erkânına Hicri 6 Şevval 887 (18 Aralık 1483) pazar gecesı Edirne'deki Yeni Sarayda bir davet vermişti. Kurulan bir eğlence meclisinde hilatlar giyilip ikramlar sunuldu. Bu sırada Gedik Ahmed Paşa'ya giydirilen siyah kaftan ve ardından boğdurularak gerçekleşen

⁹⁷ Kanat, s. 38 - 39.

⁹⁸ Evliya Çelebi, c. II, s. 303a.

⁹⁹ Yıldırım, s. 302 - 303.

infazı, Osmanlı Devleti'nde "siyah kaftan giydirmeye" durumunun ölümün habercisi olarak ortaya çıktığının bir kanıtıdır¹⁰⁰.

Siyah kaftan giydirmenin ne kadar bariz bir işaret olduğunu gösteren diğer bir olay ise Yavuz Sultan Selim'in Veziriazam Mustafa Paşa'yı devlete ihanet ettiği için aleni bir şekilde infaz ettirmesiydi. Bir divan tertip edildi ve dört vezir de davet edildi. Bâb-ı Hümâyûn'a girdikçe vezirlere Hilât-ı Fâhire giydirildi. Mustafa Paşa'ya ise siyah bir libas giydirildi. İnfaz işareti olan ve şüphe götürmeyen bu siyah kaftan giydirmeye üzerine cellatlar Mustafa Paşa'yı hemen zapt edip boğdular. Cesedi sokağa atıldı ve köpeklere yem edildi¹⁰¹.

2.3. İğdiş Etme

Erkeklik organının tamamen alınarak hadım edilmesidir. Bu işlemde önce husyeler tamamen alınır. Ardından organ kesilir ve bevl için bu bölgeye kurşun bir çubuk konulur¹⁰². İğdiş etmeyi cezaî boyutuyla ele aldığımızda genç kız ya da oğlan kaçırarlara ve kızları zorla evlendirmek isteyenlere erkekliklerini kaybetme cezası verildiğini görürüz¹⁰³.

2.4. Asma ve Yağlı Kementle Boğma

Esir çalanlara, cariyeye kaçırarlara, birden çok defa hırsızlık yapmak konusunda suçu sabit olanlara, görev ihmali yapan kullara uygulanan infaz yöntemidir¹⁰⁴. Bunun yanı sıra ulemanın idamı da kanı akıtılmadan, boğularak gerçekleştirilir. Ancak ulemanın infaz edilmesi için devlete karşı çok büyük bir suç işlemiş olması gerekir. 1703'te Edirne'deki isyanda rolü olan Seyyid Mustafa Efendi de aynı şekilde idam edilmiştir. Örneğin, İkinci Murad, amcası Mustafa'nın Biga suyundan geçmesini sağladığı için Biga Kadısını astırmıştır¹⁰⁵. Ayrıca belirtmek gerekir ki Hristiyanların işledikleri suç Müslümanlığı kabul ederler ise affedilmektedir; ancak işledikleri bir suçtan dolayı yargılanan Müslümanlar hiçbir şekilde affedilmez¹⁰⁶.

Usulen bir devlet adamı idama mahkûm edildiğinde genel itibariyle yağlı kementle boğulur. Kendisine gelen şikayetçilerin maruzatı üzerine hoş karşılanmayacak bir cevap verip azli gerçekleştirilen Vezir Ferhad Paşa'nın idamı buna bir örnektir. Azil edildikten sonra

¹⁰⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 178 - 179.

¹⁰¹ Hammer, c. II, s. 403.

¹⁰² Aydın Taneri, "Hadım", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, c. XV, s. 1.

¹⁰³ Yıldırım, s. 300.

¹⁰⁴ Aydın, "Osmanlı Ceza Hukuku", s. 480.

¹⁰⁵ Mumcu, s. 127.

¹⁰⁶ Thévenot, s. 32.

Literuz nam mahale kaçıp çiftçilikle uğraşan Ferhad Paşa'nın tüm malları yolda yağma edilmiş, nakit ve mücevher olarak ne varsa Valide Sultan'a verilmişti. Ancak bostancıbaşı Ferhad Ağa, çiftliği basıp Ferhad Paşa'yı Yedikule'ye götürdü. 10 Ekim 1595'te de yağlı kementle idam edildi¹⁰⁷. Ferman, kendisine bostancıbaşı tarafından eteği öpülerek bildirildi. Saygı gösterildi ve teselli yollu sözler söylendi. Abdest alıp iki rekât namaz kılmasına izin verildi. Çoğunlukla bu tebliğ metanetle karşılanırdı. Mesela Viyana Bozgunu'ndan sonra Belgrad'da idam edilen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, vücudunun toprağa düşmesini istediğini söyleyerek odanın kilimlerini kaldırmış; uzun sakalını kendi eliyle kaldırarak celladın kemendi geçirmesine yardım etmiş ve cellada "Sanatını maharetle yap." demişti¹⁰⁸.

2.5. Ağza Kurşun Dökmek

Sonradan Müslüman olup ramazanda şarap içenler ağızlarına kızgın kurşun dökülmek suretiyle cezalandırılırlar. Ancak bu ceza sadece birkaç kez uygulanmıştır¹⁰⁹.

2.6. Vücudun Herhangi Bir Yerini Dağlama ya da Kesme

Yalancı şahitlerin vücudunun herhangi bir yeri dağlanır ve kulağı kesilir¹¹⁰. Sahte ferman ve el yazmaları hazırlayanların kolları dağlanır. Kadınları kötü yola sürükleyenlerin alnı dağlanır¹¹¹. Mehdilik iddiasında bulunan ve bu şekilde çevresinde insan toplayıp devlete karşı harekete geçenleri vazgeçirmek için vücutlarından parçalar kesilir. Mesela 1638 Haziran'ında Dördüncü Murad döneminde Eskişehir kadısı mehdilik iddiasında bulundu. Bu şekilde çevresine yedi sekiz bin kişi toplayıp devlete karşı cenge girişti. Üzerine birlik gönderildi ve adamlarıyla birlikte mağlup edildi. Müritleri arasında yayılan itikadını kırmak için emir üzerine cellatlar şeyhin arkasından ve göğsünden kayışlar geçirip boynuna doladılar. Ardından vücudundan deri parçaları ve tüm parmaklarını kestiler. Eşeğe bindirip şehirde gezdirerek teşhir ettikten sonra otağa getirdiler. Ayaklarını kırdırıp akşama dek işkence yaparak öldürdüler¹¹².

2.7. Falaka

Kalın bir değnek üzerine bir buçuk ayak genişliğinde mesafeyle iki delik delinir. Bu deliklere bir ip bağlanır. Suçlunun ayakları bu ipten geçirilir ve hiç kıpırdamaması için

¹⁰⁷ Na'ima Mustafa Efendi, c. I, s. 93 - 94.

¹⁰⁸ Yıldırım, s. 302 - 303.

¹⁰⁹ Thévenot, s. 116.

¹¹⁰ Evliya Çelebi, c. II, s. 303a.

¹¹¹ Yıldırım, s. 300.

¹¹² Hammer, c. V, s. 233 - 234. Songül Çolak, *IV. Murad'ın Bağdad Seferi Menzilhâmesi (1638)*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015, s. 55-56.

değneğin iki ucundan tutulur. Her biri küçük parmak inceliğinde birer sopayla iki adam, önce biri sonra diğeri olmak üzere, kendilerine verilen emir doğrultusunda suçlunun ayak tabanlarına vurur. Özellikle 300-400 değnek yedikten sonra aylarca yürünemeyebilir. Ancak 30 sopa yemek çok da rahatsız etmez. Kadınlar falakaya yatırılmaz¹¹³. Askeriden olan bir suçlu için tazir cezası dâhilinde değnek vurulduğu görülmektedir. Bu ceza ocakta uygulanır. Akşam namazından sonra meydanda toplanılır ve suçlu olan yeniçeri yüzüstü yatırılarak elleri ve ayakları tutulur. Suçuna göre 40 ile 80 değnek arası vurulur. Suçu ağır ise prangada üç gece 80'er değnek vurularak birkaç gün öylece bırakılmaktadır. Ramazan'da ve cuma günleri meydan dayağı yasaktır¹¹⁴.

2.8. Çengele Asma

Bu alet kale burcuna benzer ve kalın kalaslardan yapılır. Bir adam boyundan yüksek yerlerine belli ebatlarda kasap çengeli benzeri büyük çengeller sıralanır. Bu işkenceli idam yönteminde mahkûm tamamen soyulup elleri ayakları birbirine arkadan bağlanmak suretiyle iple yukarı çekilir. Sonra hızla düşecek şekilde birden aşağı bırakılır ve vücudunun neresine denk gelirse bu çengellere saplanır. Çengeller mahkûmları bazen derhal öldürür ancak ölüm çoğunlukla büyük acılar vererek uzun sürede gerçekleşir. Bu cezaya eşkıya, özellikle de korsanlar çarptırılmaktadır. Kaptan paşalar donanma ile Akdeniz'den dönerlerken bir miktar korsan yakalayıp getirmektedirler. Bunlardan bazıları kadirga direklerine astırılır ve limana pürdehşet girilir. Bir kısmı da çengele astırılarak teşhir edilmek suretiyle öldürülmektedir¹¹⁵. Çengel Eminönü'nde caminin önündeki alanda bulunmaktaydı.

2.9. Çarmıha Germe

Çarmıh cezası da eşkıyaya ve özellikle casuslara verilir. Mahkûm yine tamamen soyulur. Birbirini çapraz kesen iki büyük kalastan yapılmış bir çarmıha, kolları ve bacakları açık bir şekilde sıkıca bağlanır. Omuz başları ve butlarının kaba etleri bıçak ile oyulur. Buralara iri yağ mumları dikilir ve yakılır. Mahkûm bu vaziyette çarmıhla birlikte bir devenin üstüne konularak şehirde dolaştırılır. Ancak yine de ölmezse akşamüstü asılır. 17. yüzyıl ortasında asi Abaza Mehmed Paşa'nın İstanbul'da tutulan casusları bu yöntemle infaz edilmiştir¹¹⁶.

¹¹³ Thévenot, s. 164.

¹¹⁴ İnalçık, s. 138 - 139.

¹¹⁵ Thévenot, s. 165.

¹¹⁶ Evliya Çelebi, c. II, s. 303a; Yıldırım, s. 301.

2.10. Kazığa Oturtma

Osmanlı Devleti'nde uygulanan işkencelerin gerçek amacı acı vermek değil, acı veren yöntemlerle bilgi elde etmektir. Örneğin Üçüncü Selim zamanında fermanla kimi durumlarda kazığa oturtma yöntemi uygulanmıştır. Daha ilk düşman saldırısında askerden kaçanların önce burunları yarılmaktadır ve ardından kazığa oturtulmaktadırlar. Devlete başkaldıran, İslam'a karşı kötü söz söyleyen ya da yapan veya bir Türk kadını ile münasebete girenler de kazığa oturtulabilmektedir¹¹⁷. 1624'te Cennetoğlu adındaki bir sipahinin çıkardığı isyan uzun sürmemiş, kendisi yakalanarak işkenceyle öldürülmüş, adamları ise kazığa oturtulmuştur¹¹⁸.

Bu işlem oldukça hassas ve yavaş yapılmalıdır. Uygulama sırasında kişinin ölmemesi esastır. Bunun için bilek kalınlığında oldukça sert bir ağaçtan yapılmış bir kazık, önce susam yağına ve sirkeye bulanır. Mahkûm yine tamamen soyulur, elleri ve ayakları bağlanır, yağlı kazığa çakılarak oturtulur. Ayrıca omuzlarına da yine çarmıhta olduğu gibi mum konulur. Bu şekilde bir süre gezdirilerek teşhir edilir. Susam yağı kişiyi canlı tutar. Ancak kişi henüz konuşturulamadan kazıkta iken ölmüşse işkenceyi uygulayan cellât da öldürülür. Suçlu, itirafta bulunduktan sonra kazıktan çıkartılır ve ardından kan kaybından ölür. Bu ceza da, yine şakilere ve korsanlara uygulanmaktadır¹¹⁹.

2.11. Topla Parçalama

Bu, bir defaya mahsus uygulanmış ve uygulayan kişinin inisiyatifi dâhilinde olan bir yöntemdir. Bu top cezasını 16. asır sonlarında Bostancıbaşılardan Ferhad Ağa icat etmiştir. Suçlu, genç bir yeniçeridir. Bir imamın nikâhlı genç karısını kandırıp kaçırmış, kadının saçlarını keserek oğlan kıyafetleriyle bir süre yanı sıra gezdirmiştir. En sonunda Üsküdar'da yakalanır ve Tophane'ye götürülür. Ferhad Ağa tüm yöntemleri az görür ve genci tamamen soydurup bilek, dirsek, diz ve ayak eklemlerini demir çekiçe kırdırır. Yağlı bezlere sardırarak havan topunun namlusuna tıktırır. Topu ateşler ve genç, havada parçalanarak ölür¹²⁰.

2.12. Boğa Cezası

Bu cezanın kökeni 1600'lü yıllara dayanmaktadır. Bu işkence Perilaus adlı bir adamın icadıdır. Cezanın ana materyali metalden yapılmış boğa biçiminde içi boş bir alettir ve bir giriş

¹¹⁷ Thévenot, s. 166.

¹¹⁸ Cezar, s. 1859.

¹¹⁹ George Ryley Scott, *The History Of Torture Throughout The Ages*, London: Luxor Press, 1959, s.1; Evliya Çelebi, c. II, s. 303a; Yıldırım, s. 302.

¹²⁰ Yıldırım, s. 302.

kapağı bulunur. Suçlu kişi boğanın içine kapatılır ve alttan ateş yakılır. Mahkûm acı çekip bağırdıkça boğanın özel olarak yapılmış burun deliklerinden boğa sesine benzer çığlık sesleri duyulur. Bu idam yöntemi Osmanlı'da hırsızlar ve şehir haydutları için uygulanmaktadır. Ayrıca hırsızlık ve haydutluğun cezası direkt olarak teşhir edilmek suretiyle işkenceyle ölümdür. İstanbul'daki boğa heykeli önceleri Beyazıt Meydanı'nda bulunmaktaydı¹²¹.

2.13. İhrak-ı Binnar (Yakmak)

Hıristiyan olup İslamiyet'ten dönenler, İslam dinine karşı kötü bir şey yapan ya da söyleyenler bu cezaya çarptırılır. Suçlunun boynuna barut dolu bir kese, başına da ziftlenmiş başlık konulur ve bu şekilde ateşe verilir¹²². Bunun dışında tek seferlik uygulanmış yakma cezaları da görülmektedir. Örneğin; Hurufilerin, şeriata uygun olmayan inançlarından dolayı Molla Fahreddin'den fetva alınmış ve caminin namazgâhına odun yığıdırılıp ateşe atılarak infaz edilmişlerdir¹²³. Ayrıca ev ve harman yakanlar bir kümese konularak yakılır¹²⁴.

2.14. İnsan Kuyuları

Hırvat devşirmelerinden olan Murad Paşa Enderun harici saray hizmetinde bulunmuş, sonraları devlet işlerinde görev almıştı. Celali İsyanları sırasında Canboladoğlu ve Kalenderoğlu gibi kişileri temizleyerek Anadolu'yu kurtarmış, otuz binden fazla celaliyi öldürmeye muvaffak olmuştu¹²⁵. Celaliler üzerine giden diğer hiçbir devlet adamının gösteremediği basireti ve hakimiyeti göstermeyi başaran Murad Paşa 1607-1609 yıllarında isyanların bastırılması için yaptığı uygulama sonucu Kuyucu adıyla tarihe geçmiştir¹²⁶. Celali İsyanları sırasında Murad Paşa yakaladığı kişileri yaşına, tövbesine ya da sözlerine bakmaksızın en ufak bir taviz dahi vermeden öldürtmekte ve kuyulara doldurtmaktadır. Onun için bu olayların bitmesinin ve suçluların yola gelmesinin tek yolu ölümdür. Bazen de çarpışma anı dışında yollarda karşılaşp rastgele yakaladığı Celalileri tutsak almıştır. Naima Tarihinde; gün batımına dek kesilmiş düşman başlarından, altın kuşaklı otağda serdarın önünde bir tepe olduğu söylenir ve cellâtların hiç dinlenmeye fırsat bulamadan sürekli eşkıyayı katlettiği nakledilir. Kudretli serdar bu kudretini otağının önündeki bu kesik baş yığınından almaktadır. Hanedanın varlığı ve bekası için yapılan bu uygulama sonunda Kuyucu Murad Paşa tarihe

¹²¹ Scott, s.166.

¹²² Thévenot, s. 165.

¹²³ Yıldırım, s. 46.

¹²⁴ Yıldırım, s. 300.

¹²⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 364.

¹²⁶ Ömer İşbilir, "Kuyucu Murad Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XXVI, s. 508.

lanetle anılan bir katliamcı olarak geçmiştir¹²⁷.

Murad Paşa bir gün Celalileri takip ederken yolda ordu mensubu bir sipahinin atının terkisinde bir çocukla geçtiğini gördü. Çocuğu yanına çağırdı ve kim olduğunu sordu. Çocuk kıtlık sebebiyle babasıyla birlikte boğaz tokluğuna Celalilere katıldığını, babasının da saz çaldığını söyledi. Bunun üzerine Murad Paşa gülerek “Baban Celalileri şevke getirdi.” Deyip çocuğun öldürülmesini emretti. Fakat cellatlar paşanın bu emrini yerine getirmek istemediler. Murad Paşa kürkünü çıkardı, çocuğu alıp kazdırdığı kuyunun yanına götürdü ve çocuğu kendisi öldürüp kuyuya attı. Sonra yerine geri dönüp oturdu ve etrafındakilere baktı ve şöyle dedi:

- Kalenderoğlu ve Kara Said gibi eşkıyalar analarından at ve mızrak ile doğmadılar, hep böyle sabi idiler; sonra büyüyüp âlemi fesada verdiler, nice bin insanı öldürüp mallarını mübah saydılar; bu oğlan bunlarla gezip bunların terbiyesiyle yetişmiştir; büyüyünce bu fesadın lezzeti dimağından gitmez akıbet bu da bir bela olur; fesadın kökünü kesmek bu gibilerin yok edilmesiyle mümkündür.

Murad Paşa’nın memleket için hayırlı bir iş yaptığını söyleyen İngiltere elçisi Lello, basiretli bir vezir olduğunu da eklemişti¹²⁸.

2.15. İpek Bürüncük Yutturmak

Hırsızlara yapılan bir işkence türüdür. Cellatlar zindanda tutulan hırsızlara ipek bürüncük yutturur, ardından ipiyle ağızlarından geri çıkartırlar. Bürüncük geri çıkartılırken suçlunun ödü ve midesi ağzına gelir¹²⁹.

¹²⁷ Na’ima Mustafa Efendi, c. II, s. 353.

¹²⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s.365; Hammer, c. IV, s. 426.

¹²⁹ Evliya Çelebi, s. 114b. Evliya Çelebi’nin *Seyahatnamesi*’nde bahsettiğine göre o dönemde eleklerin ortasına gerilen ipek bez parçasına bürüncük denmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNFAZ ALET VE YERLERİ

3.1. Kullanılan Aletler

Cellatlar üzerlerinde kılıç taşırlar. Bunun yanı sıra işkence ve infaz için gerekli olan aletler de yanlarında muhakkak bulunur. Bu aletler kelpeten, burgu, çivi, buhur-ı fitil, semin sünger, talisman, deri yüzecek sintıraş, polad taş, çeşitli zehirli göz milleri, malafa, çimşir işkence, el ayak kırma baltası ve yağlı kemendlerdir. Bunları kemerlerine asarak gezerler. Yanlarında yardımcılarını muhakkak bulunur ve onların da kemerlerinde türlü aletler asılıdır. Ayrıca beraberlerinde nakışlı kazıklar bulundurlar¹³⁰.

3.2. İnfaz Yerleri

Sarayda uygulanan infazlar birinci avluda Babüsselam yakınında cellatların infaz aletlerindeki kanları yıkadığı sağ taraftaki Cellat Çeşmesi önünde veya Divan Meydanı'nda uygulanırdı. İnfazı gerçekleştirilen kişilerin kesik başları yine avludaki ibret taşı üzerine konulurdu. Padişah Divan Meydanı'nda yapılan infazları Kasr-ı Adl'den seyredebilirdi. İstanbul'da infazlar saray dışında çoğunlukla Yedikule Zindanı'nda gerçekleştirilirdi. Suçlu devlet adamları Yedikule Zindanı'na hapsedilir, sonra çavuşbaşı ya da bostancının nezaretinde birkaç cellat tarafından infaz edilirdi. Fatih Sultan Mehmed devri ünlü sadrazamı Mahmud Paşa 1474 senesinde Yedikule'de infaz edilmişti. 1595 senesinde ise sadrazam Ferhad Paşa Yedikule'de hapsedildiği odada boğularak idam edilmişti.

Sabıkalı hırsızlar şehrin belli yerlerinde hatta bazen de soydukları yerin kapısı önünde asılırlardı. Suçluların infazdan önce ya da sonra ibret için sokaklarda gezdirilmesi veya belli bir yerde teşhir edilmesi bir gelenektir¹³¹.

Cesedin komple bir ağaca asılarak sergilenmesi durumu da söz konusuydu. Bu anlamda İstanbul Atmeydanı infaz ve cesetlerin teşhiri konusunda öne çıkmış olan bir mekandı¹³². Günümüzde burası Sultan Ahmet Camii ve meydanın bulunduğu bölgeyi kapsayan Atmeydanı'na Bizans döneminde Hipodrom denilirdi. İstanbul Romalılar tarafından ele

¹³⁰ Evliya Çelebi, c. I, s. 154b.

¹³¹ İpşirli, s. 271.

¹³² Evliya Çelebi, c. I, s.67b. “H.1040 Ramazan ayı başında Defterdar Boşnak Mustafa Paşa gizlendiği yerde yakalandı. Receb Paşa'ya haber verildi ve Receb Paşa, Mustafa Paşa'yı öldürttüktan sonra Atmeydanı'ndaki çınar ağacına ayaklarından astırdı.”

geçirilince burada Roma'daki Hipodrom'un benzeri inşa edilmişti. İmparatorluk sarayına bitişik olarak yapılan bu Hipodrom İmparator Septimius Severus döneminde (193-211) başlamış, Büyük Konstantin döneminde (272-337) tamamlanmıştı. Halkın siyasi görüşlerini açıkladığı Hipodrom'da Maviler ve Yeşiller adı verilen iki parti araba yarışı yapıyor, bunlardan birisi imparator tarafından destekleniyor diğeri ise muhalefet tarafında yer alıyordu. Bunun yanı sıra parti gösterileri, suçluların cezalandırılması, zafer şenlikleri burada yapılıyor, sanatsal gösteriler düzenleniyor ve vahşi hayvanlar yine burada sergileniyordu. Osmanlı dönemine geldiğimizde ise Atmeydanı olarak adlandırılan bu yer 16. yüzyılda eğlencelerin, yabancı misafirler için yapılan gösterilerin, şehzade ve sultan düğünlerinin, sergilerin ve spor faaliyetlerinin düzenlendiği; hokkabazlar, kılıççılar, güreşçiler ve okçuların gösteriler yaptığı ve halkın da bazen seyrettiği bazen de bunlar üzerinden bahse girdiği bir mekândı. Sportif faaliyetler sadece bu kişiler tarafından değil devlet ricali tarafından da düzenlenebilirdi. Öyle ki Kanuni Sultan Süleyman devri sadrazamı İbrahim Paşa Atmeydanı'nda bir gün attığı topuz Yılanlı Sütun'a çarpmış ve sütunun bir köşesi kırılmıştı. 1524 yılı Mayıs ayında Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi ile İbrahim Paşa'nın ve 1585'te Üçüncü Murad'ın kızı Ayşe Sultan ile dönemin sadrazamı İbrahim Paşa'nın düğün şenliği de yine burada yapılmıştı. Atmeydanı halka açık yani kamusal bir alandı. Dolayısıyla burada yapılan her türden faaliyeti halk seyredebilirdi. Atmeydanı'nı bu eğlenceler düzenleme amaçlı kullanımının dışında bir de ceza, infaz ya da infaz sonrası teşhirin gerçekleştirildiği yerdi. Bu bağlamda ilk hadise 1582'de en eğlenceli ve kalabalık düğün olan Üçüncü Mehmed'in sünnet düğününde vuku bulmuştu. Atmeydanı'nda yeniçeriler ve sipahiler arasında çıkan kavgada iki sipahi öldürülmüştü. Bu olayın nasıl ortaya çıktığına değinecek olursak, sipahiler Süleymaniye yakınındaki bekâr odalarında kadınlarla içki âlemi yapıyordu. Katı ve acımasız tavırlarıyla nam salmış Subaşı Ahmet Çavuş bu durumu duyunca odaları bastı. Ancak kavgada yenik düştü, saldırıya uğradı ve sipahiler tarafından elleri ayakları bağlanarak Atmeydanı'na getirildi. Yeniçeriler bu durumu görünce hırslandılar. Kavga çıkıp iki sipahi öldükten çok sonra meydana gelen Yeniçeri Ağası, Sadrazam Sinan Paşa tarafından azarlandı ve olay böylece son buldu. Atmeydanı'nda vuku bulan buna benzer ikinci olay ise 1600 yılı Ramazan'ında, gümrük Mültezimi olan Kira Kadın'ın ve oğlunun sipahiler tarafından katledilmesi idi. Sipahiler, Seferlü taife defterlerini ekâbir ve ayana satan bu kadının katli için şeyhülislamdan fetva istediler. Şeyhülislam sürgün edilmesini söylediyse de etkili olamamış, Yahudi mahallesindeki alınan önlemlere rağmen Sipahiler Çavuşbaşı kadını bulup sipahilere teslim etmişti. Selânikî'nin belirttiğine göre sipahiler kadını “pâre pâre idüb ve cîfesinün ayağına ip sürüyüb” cesedi meydana bıraktılar. Ancak sipahiler hırsını alamadı. Atmeydanı'na büyük bir kalabalık topladılar. Büyük oğlunu da annesiyle aynı şekilde katledip

meydana getirdiler. Cesetler birkaç gün meydanda bekledikten sonra sipahiler meydana odun yığıp cesetleri yaktılar. 17. yüzyıldan itibaren de Atmeydanı şenliklerden ziyade bu gibi olaylara sahne olan bir mekân haline gelmişti¹³³.

3.3. İnfaz Sonrası Uygulamalar

3.3.1. Cellat Çeşmesi

Topkapı Sarayında Orta Kapının yakınında Siyaset Çeşmesi (Cellat Çeşmesi) denilen çeşme bulunmaktadır. Cellatlar infazda kullandıkları aletlerini burada yıkarlardı¹³⁴.

3.3.2. Teşhir

Cellat infazdan sonra cesedi belli bir duruşta teşhir eder. Müslümansa sırtüstü yatırır. Kesik başı kollarının altına koyar. Zımmiyse yüzüstü yatırır. Kesik başı mabadının üstüne koyar¹³⁵.

12 Ekim 1579'da Sokullu Mehmed Paşa'yı suikast düzenleyerek öldüren katil, dört parçaya ayrılmak suretiyle infaz edildi. Her parçası ibret-i alem için İstanbul kapılarına asıldı¹³⁶. Osmanlı Devleti idam cezalarını teşhir ederek uygulamıştır. Bundan kasıt devletin gücünü göstermek ve suçta caydırıcılıktır. Bu sebeptendir ki uygulanan işkenceli idam yöntemleri ve cezalar bir gösteriye dönüştürülür. İnfazı gerçekleştirmek için olayın vuku bulduğu yer seçilmeliyken teşhir etmek ve korku yaratmak amacıyla halkın görebileceği yerler olan meydanlar seçilir ve cesetler de buralarda teşhir edilir. Her alanda olduğu gibi işkence ve ceza anlamında da bir dönüm noktası teşkil eden Tanzimat ile birlikte belli uygulamalarda değişiklikler yapılmış, eşkıyalığa idam cezası verilmeye devam edilse de bunun yanı sıra başka cezalar da uygulanmaya başlanmıştır. Bunlar pranga ve kürek, hapis, sürgün şeklinde olmuştur. Sürgün cezası kararı alınırsa bu sadece eşkıyalara değil onların yakınlarına da uygulanmıştır. Ancak yine halka ibret olması esas alınarak uygulanan teşhir, öldürülen eşkıyaların cesetleri ya da kesik başlarının hükümet binaları önünde, pazarlarda, meydanlarda ya da halkın yoğun olduğu yerlerde sergilenmesi suretiyle devam etmiştir. Tanzimat uygulamalarıyla her ne kadar “kanun devleti” olma yolunda adımlar atılmaya çalışılsa da klasik dönem bakış açısı devam etmektedir. Yine “demleri heder” olarak görülmüş, malları müsadere edilmiş ve vârisleri hiçbir

¹³³ Emine Sonnur Özcan, “Osmanlı'nın Atmeydanı “Kamusal” Bir Meydan Mıydı?”, Doğu Batı Dergisi, sayı: 51, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2010, s. 109.

¹³⁴ Yıldırım, s. 43.

¹³⁵ Mumcu, s. 141.

¹³⁶ Cezar, c. III, s. 1312.

şekilde hak talep edememiştir¹³⁷.

Osmanlı Devlet’inde teşhirin sebebi halkın korkmasını sağlamak ve suçtan caydırıcılıktır. Verilen karar ve çıkan ferman üzerine katli gerçekleşen kişinin cesedi mutlak surette teşhir edilir. Bu görevi yerine getiren kişiler katli ve teşhiri gerçekleştirdikten sonra işlerine dönüp asayiş için kol gezmeye devam ederler¹³⁸.

Bazen idamdan sonra baş, “şifre” denilen keskin bir usturayla gövdesinden ayrılarak ya “ibret taşı”nın üstüne ya da sarayın şehre açılan büyük kapısı “Bab-ı Hümayun”un önüne konulur¹³⁹. Taşrada idam edilen siyasi mahkûmların kesik başları İstanbul’a getirilir ve Bab-ı Hümayun önünde teşhir edilirdi¹⁴⁰. Kesik baş teşhir için ayrılırken geride kalan ceset cellatlara aittir. Cellat bu cesedin üzerinde bulunan para edecek ne varsa alır. Sonrasında infaz edilen kişinin yakınları bu cesedi cellattan, infaz rütbesine göre değişebilen fiyatlarla satın alır. Ama istisnai durumlarda cesetler kimseye verilmez ve teşhir edilecekse teşhirden sonra denize atılır¹⁴¹.

Hırsızlar özellikle suçun işlendiği semtte hatta bazen girdiği evin, dükkânın kapısına asılır. Suçlu kişi askeriden olursa başı kesilir. Cesetleri ayaklarına taş bağlanarak denize atılmaktadır¹⁴². Bunun yanı sıra önemli asi ve zorbaların cesetleri de infazdan sonra denize atılırdı. Bu bir usuldü¹⁴³.

Şeriata aykırı düşünceler geliştirip insanları çevresinde toplamaya çalışanlar ibret-i âlem için öldürülür ve cesedi ayaklarından ipe bağlanarak sokakta, çarşı pazarda sürüklenir¹⁴⁴.

3.3.3. Kesik Başın Akıbeti

Siyasi suçlarda infaz eğer boğulmak veya asılmak suretiyle gerçekleştirilmişse ölünün başı mutlaka kesiliyordu. Taşrada cellâtlar tarafından idam edilen mahkûmların kesik başları, infazdan sonra bozulmaması için hemen bal dolu bir torbaya koyuluyor ve cellâtlar bu kesik başı beraberlerinde yol boyunca İstanbul’a getiriyorlardı¹⁴⁵. Teşhir edilecek kesik başların rütbeye göre teşhir yeri ve şekli de değişiklik gösterirdi. Sadrazam ve bu gibi yüksek rütbeli kişilerin kesik başları Orta Kapı’nın oradaki mermer sütunun yanında gümüş tepside, orta düzeyde rütbe sahibi kişilerin kesik başları Bab-ı Hümayun’un önünde tahta bir tepside, küçük

¹³⁷ Yetkin, s. 44 - 47.

¹³⁸ Mustafa Efendi, c. I, s. 78.

¹³⁹ Yıldırım, s. 43.

¹⁴⁰ İpşirli, s. 271.

¹⁴¹ Mumcu, s. 124.

¹⁴² Yıldırım, s. 43.

¹⁴³ Cezar, c. IV, s. 1889.

¹⁴⁴ Yıldırım, s. 43.

¹⁴⁵ Yıldırım, s. 302 - 303.

rütbeli devlet görevlilerinin başları ise yine Bab-ı Hümayun'un önünde ama yerde teşhir edilirdi. Bu teşhir genellikle üç gün sürerdi. İnfaz nedeni bir özet halinde bu kesik başın önüne bırakılır ve buna yafta denirdi¹⁴⁶. Hatta 17. yüzyılda önemli bir Osmanlı paşası olan Murtaza Paşa için ölüm emri çıktığında çavuş ile emrindeki cellât yola koyuldular ve hatt-ı şerifi kurşun bir zarfın içine koyup, bunu da su dolu bir mataraya saklayıp böylece atın eğerine astılar. Murtaza Paşa'yı Diyarbakır'da bir yerde eğlence halinde buldular. Hatt-ı şerifi çıkartıp gösterdiler ve "Emir padişahın." deyip, Murtaza Paşa'nın başını gövdesinden ayırdılar. Kesik başı beraberlerinde götürüp mahkemeye emanet ettiler. Daha sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın huzuruna çıktılar. Kara Mustafa Paşa cellâda ve çavuşa kızınca cellât "Vallahi devletli vezir! Biz emir kuluyuz, ferman padişahındır." diyerek hatt-ı şerifi nasıl sakladıklarını ve durumu anlattı. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Murtaza Paşa'nın ölümüne her ne kadar üzülse de cellâda doğru bir şekilde durumu açıkladığı için mükâfat olarak bir kese altın verdi ve cellâtlar çavuş emanet başı mahkemeden alıp saraya doğru yola çıktılar. Bu olaya şahit olan Evliya Çelebi de cellâdın sözü üzerine şu beyti yazmıştır: "Hükm-i Sultan olmasa hatâ gelmez cellâddan."¹⁴⁷

İnfaz sonrası kesik baş bazen de İbret Taşında değil mızrağa takılarak şehirde gezdirilirdi¹⁴⁸. Bazı dönemlerde padişahlar kıyafet değiştirerek Veziriazam ve Bostancıbaşı ile gezer, eşkıyaları yakalayıp başlarını kesmek suretiyle infaz ederdi. Kesik başı bir sıırğa takarak sabitlerlerdi¹⁴⁹. Bu hususta kesik başı sıırğa takmanın altında yatan sebebi gösteren en çarpıcı örnek Osmanlı Devleti ile Hristiyan müttefikler arasında imzalanan Segedin Antlaşması'nın daha mürekkebi kurumadan müttefiklerce bozulmuş olması sonucu ortaya çıkan durumdur. Aslında sulh niyetinde olmayan Macar kralı Ladislas Bizans İmparatoru'nun mektubuyla harekete geçmiştir. Macar Krallık Meclisi'nde Türklerle yapılan antlaşmanın bozulduğu duyurulmuştur. Bunun sebebi olarak da Segedin Antlaşması'nda yer alan Türk'lerin Sırp kalelerini teslim etmesine ilişkin maddeleri yerine getirmemesi öne sürülmüştür. Oysa Osmanlı Devleti antlaşmanın tüm şartlarını yerine getirmiş, hatta Sırp Despotu Brankoviç, Semendire'ye bile girmişti. Haçlı seferlerinin birinci dereceden kışkırtıcısı olan Kardinal Cezarini'ye uyan Ladislas, 1 Eylül 1444'te Segedin'den harekete geçti. Ancak bu hareket sonucu muvaffak olamadı ve önce ayağından bir balta darbesiyle yaralanarak yere düştü, ardından da bir yeniçeri

¹⁴⁶ Mumcu, s. 124.

¹⁴⁷ Evliya Çelebi, c. II, s. 348a.

¹⁴⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 296. "Yıldırım Bayezid Dönemindeki Karaman Seferi ve Alaaddin Bey'in Katli Konusu: Alaaddin Bey kaçarken yakalandı. Padişaha getirildi. Padişah eniştesi olan Alaaddin Bey'e niçin itaat etmediğini sordu. O da 'Niçin itaat edeyim ben de senin gibi bir hükümdarım.' Cevabını verdi. Bu açık söze canı sıkılan mağrur hükümdar, Karamanoğlu'nun öldürülmesini emretti ve bu suretle Alaaddin Bey katlolundu; ve kesilmiş başı bir mızrağa takılarak şehir içinde dolaştırıldı."

¹⁴⁹ Evliya Çelebi, c. I, s. 63b.

tarafından başı kesildi. Kesik baş Sultan Murad'a götürüldü. Ladislav'ın kesik başını bir mızrağa taktılar ve yeminine rağmen sözünden dönüp bozduğu Segedin Antlaşması'nın metninin asılı olduğu mızrağın yanına diktiler. Tarihte eşine ender rastlanan bu teşhir durumu bir ibret teşkil eder. Daha sonra Ladislav'ın başı bal içerisinde Bursa subaşı Cebe Ali'ye gönderildi ve Bursa'da halka teşhir edildi¹⁵⁰.

3.3.4. İbret Taşı

Orta Kapının önünde kesilen başlar İbret Taşında teşhir edilirdi. Ancak bu taş, Tanzimat-ı Hayriye'den sonra kaldırıldı¹⁵¹.

3.4. Ünlü İnfazlar ve Sonrası

3.4.1. Hezarpare Ahmet Paşa'nın İnfazı ve Sonrası

Ahmet Paşa (17. yüzyılda) Sultan İbrahim'in son sadrazamıdır. Kendisi zeki ve bilgili bir devlet adamıdır. O devirde birer mütegalibe olan ocak ağalarına karşı suikast düzenlemiş, daha sonra da Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi için Yeniçeri Ocağı ağalarıyla anlaşmış ve İstanbul'da bir hükümet darbesine sebep olmuştur. Sonunda idamına hüküm verilir. İdamına kadar olan süreçte Yeniçerilerin kendisine tuzak kurduğunu anladığında¹⁵² kaçmak niyetiyle yanına birkaç bin filori alıp tebdil-i suret yola çıkar. Nereye gideceğini bilemez bir halde dostlarının yanına gidip saklanacak yer arar. Ancak gittiği hiç kimse onu kabul etmez. En son Hacı Behram adında bir kişinin evine sığınır. Ancak firar etmeyip saraydan çıkmasaydı kimsenin onun üzerine gitmeyeceği de söylenmektedir. Vezir Sofu Mehmed Paşa'nın evi Ahmed Paşa'nın saklandığı yere yakındır. Durumu haber alan Sofu Mehmed Paşa 40-50 kadar adam tayin eder ve Hacı Behram'ın evinden Ahmed Paşa'yı adamları ve altınlarıyla ele geçirirler. Vezarete getirilen Ahmed Paşa canı için yalvarır. Sofu Mehmed Paşa onun istirahat etmesi için gitmesini ister ve ardından müftiden fetva alır. Ahmed Paşa istirahat ederken bir süre sonra kendisinin infazına karar verildiğini anlayınca yerinden kalkıp kaçarken Cellat Kara Ali arkadan gelip sağ koluna, Hammâl Ali de sol koluna girer. Ahmed Paşa'yı ahır kapısına götürürler. Kara Ali başındaki kırmızı fes takkeyi çıkartıp ortaya koyar. Ahmed Paşa'nın başındaki sarığı alıp kendi başına giyer. Paşayı zorla ahır kapısından içeri sürükler. Kafasına bir yumruk vurur ve Ahmed Paşa dizlerinin üstüne çöker. Kara Ali kemendini çıkartıp paşanın boynuna takar. Hammâl Ali ile birlikte iki ucundan çekerler. Bu şekilde boğularak infaz edilir.

¹⁵⁰ Cezar, c. I, s. 313 - 332.

¹⁵¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s. 23.

¹⁵² Abdülkadir Özcan, "Hezarpare Ahmet Paşa", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, c. XVII, s. 301.

Kara Ali onun elbiselerini çıkartır. Paşanın bedenini bir ata yükleyerek Atmeydanı'ndaki çınarın altına götürürler. Paşanın bedeni orada bir gün boyunca teşhir edilir. Ertesi gün yani 8 Ağustos 1648'de Vezir Mehmed Paşa cesedin yanına gelir¹⁵³. Ancak paşaya “bin parça” anlamına gelen Hezarpare lakabı bu noktadan sonra takılmıştır. Ahmet Paşa oldukça iri yapılı birisidir. Yeniçerilerden birkaç kişi bunu ganimet sayarak halkın batıl inançlarından istifade eder ve “İnsan yağı eklem ağrılarına iyi geliyor.” diyerek Ahmed Paşa'nın etlerini lokma lokma doğrayıp beşer onar akçeye satarlar. Bu etleri satın alan o kadar çok insan çıkar ki paşanın iri vücudu iskelet haline gelene dek parçalanır. Ölümünden sonra bu yapılanlardan dolayı kendisine Hezarpare Ahmet Paşa denmeye başlanmıştır¹⁵⁴.

3.4.2. Cellat Mezadı

İnfazı gerçekleştirilen kişilerin mücevherleri dışında kalan eşyaları genel itibariyle cellatlara aittir. Bu tarz eşyalar infazdan sonra alınıp biriktirilerek yılda bir iki kez pazara götürülüp topluca satışa çıkarılır. Elde edilen gelir cellatlar arasında paylaşılır. Bu duruma Cellat Mezadı denmektedir. 1592'deki sipahi ayaklanmasında infaz edilen yüzden fazla asinin kıyafetleri arabalarla pazara götürülmüş ve satılmıştır. Cellat Mezadı'nda oldukça değerli eşyalar da bulunur ancak uğursuzluk getireceği inancıyla pek alıcısı çıkmadığı için genellikle bu eşyalar değerinin çok altında bir fiyata satılır¹⁵⁵.

3.4.3. Cellat Mezarları

Türk toplumunda cellatlara ve yaptıkları işe iyi gözle bakılmamıştır. Öldüklerinde de onlar için ayrı bir cellat mezarlığı oluşturulmuştur¹⁵⁶. Cellat mezarlarında herhangi bir isim ya da işaret bulunmamaktadır. Bu mezarların karakteristik özelliği normal mezar taşlarına oranla oldukça uzun olan yazısız ve dikdörtgen şeklinde bir mezar taşına sahip olmalarıdır. İstanbul Eyüp'te oluşturulan bu mezarlık zamanla normal mezarların da eklenmesiyle tamamen bir cellat mezarı olmaktan çıkmıştır. Öyle ki bu mezarların üzerine başka cesetler gömülerek başka mezarlar oluşturulmuş ve bu sebeple cellat mezarları altta kalmıştır. Günümüzde sadece bu mezarların taşları görülmektedir ancak araştırmalarımız dahilinde Eyüp'e gidilip yerinde yaptığımız tespitlere göre söyleyebiliriz ki iyice yok olmuş olan bu cellat mezarlarının artık taşlarının da oldukça tahrip edildiği saptanmıştır¹⁵⁷.

¹⁵³ Na'ima Mustafa Efendi, c. III, s. 1153 - 1158.

¹⁵⁴ Evliya Çelebi, c. I, s. 76b; Yıldırım, s. 302 - 303.

¹⁵⁵ İpşirli, s. 271.

¹⁵⁶ İpşirli, s. 271.

¹⁵⁷ Bu mezarları 13 Temmuz 2016 tarihinde yerinde tespit edilip görülmüştür.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde cellatlar Bostancı Ocağı dahilinde Cellat Ocağı'na bağlıdır. Cellatlık mesleğinin kendine özgü ve zaman içinde oluşan bir sistemiği vardır. Cellatlar konumları sebebiyle bağlı bulundukları kurum ve yaptıkları iş dolayısıyla Osmanlı Askerî Teşkilat Tarihi kapsamında ele alınabilir.

Osmanlı devlet düzeni içinde duyulan ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkan cellatlık zamanla bir meslek halini almış ve özellikle İstanbul'un fethiyle birlikte bu alanda yapılan düzenlemeler sonucunda kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Bu mesleği icra edecek kişilerin seçilmesinde birtakım kurallar vardır. Cellatlar Cellat Ocağı dahilinde kendi içerisinde hiyerarşik bir düzende görev almaktadırlar.

Osmanlı Devleti'nde toplumsal düzeni sağlamak, güvenliğini temin etmek ve daha da ötesinde devletin bekasını mümkün kılmak adına çeşitli ceza, işkence ve infaz usulleri icra edilmiştir. Bunların uygulayıcıları olarak da cellatlar istihdam edilmiştir. Devletin devamlılığını sağlamanın en temel yolu o devletin varlığını tehdit eden ve edebilecek olan her türlü unsurun ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti de gerek devamlılığını ve gelişimini sağlamak gerekse bekasını temin etmek maksadıyla kendi çözümlerini geliştirmiştir.

Cellatlar ve cellatlık üzerine yapılacak bir çalışmada bize göre en önemli zorluk onlar hakkında bilgiye ulaşmada karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yaptığımız araştırma sürecinde kaynakların az oluşu ve bu kaynaklardaki bilgilerin dağınık halde bulunması bize büyük zorluk yarattı. Ceza ile işkencenin bile zaman zaman birbirine karıştırıldığını, bizim de bunun ayırımını yaparken zorlandığımızı söyleyebiliriz. Kaynak ve bilgi kıtlığını aza indirmek için vakayiname, seyahatname ve tetkik eserler gibi kütüphane malzemelerinin dışında arşiv taraması da yaptık. Ancak gerek zaman kısıtlılığı gerekse konuyla ilgili belgelere yansıyan bilgilerin gerçekten hiç yok denecek kadar az oluşu bilgiye ulaşmadaki zorluğumuzu giderecek bir yol açmadı. Yabancı kaynakları elde etme ve değerlendirme imkânımız da olmadı. Bu sebeple konumuzla alakalı daha fazla kaynak, bilgi ve belge olup olmadığını bilmiyoruz.

Bütün bu eksiklikler göz önünde bulundurulmak şartıyla yaptığımız bu çalışmayla cellatlık ve cellatlar tarihi hususunda attığımız bu küçük adımın daha kapsamlı araştırmalara, daha büyük çalışmalara vesile olmasını umut ediyoruz. Çağdaş devletlerin ve siyasi yapıların da kendilerini korumak ve bekalarını temin etmek maksadıyla hiç şüphesiz hukuk alanını zorlayan uygulamaları kullandıkları tahmin edilebilir. Geçmişten bugüne cellatlar ve bu işi meslek olarak yapanların bağlı olduğu kurumların değişimi ve kullandıkları yöntemlerdeki

farklılıklar konusunda yapılacak bir araştırma ilginç olurdu.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray Fonu, 94/4741.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Divan-ı Hümayun Mühimme Defterleri, 44, s. 180.

2.Araştırma Eser ve Makaleler

AŞIKPAŞAZADE; *Tevarih-i Âl-i Osman*, Hazırlayanlar: Kemal Yavuz – Yekta Saraç, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2010.

AYDIN, M. Akif; “Osmanlılar, Hukuki-Adli Yapı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, c. XXXIII, s. 515.

———; “Osmanlı Ceza Hukuku”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. VII, s. 478.

BAŞARAN, Betül; “III. Selim ve İstanbul Şehir Siyaseti, 1789-1792”, *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 116 - 134.

CEZAR, Mustafa; *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, c. I-VI.

ÇOLAK, Songül; *IV. Murad’ın Bağdad Seferi Menzilhâmesi (1638)*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015.

DANIŞMEND, İsmail Hami; *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.

EVLIYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme*, Yayına Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, c. I - V.

GÜL, Abdulkadir; “Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17, Erzincan: 2013.

GÜLSOY, Ufuk; “İslahat Fermanı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XIX, s. 185 - 190.

HAMMER, Joseph Von Purgstall; *Büyük Osmanlı Tarihi*, Yayına Hazırlayanlar: Mümin Çevik – Erol Kılıç, İstanbul: Emir Yayıncılık, 1998.

İBN HALDUN, *Mukaddime*, Çeviren: Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, c. I-II.

İLGÜREL, Mücteba; “Abaza Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,

- Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. I, s. 11 - 12.
- _____; “Candar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c. VII, s. 145 - 146.
- İNALCIK, Halil; *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IP*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- İPŞİRLİ, Mehmet; “Cellât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 7, s. 270 - 271.
- _____; *Târih-i Na’îmâ*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- İŞBİLİR, Ömer; “Kuyucu Murad Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XXVI, s. 507 - 508.
- KANAT, Cüneyt; *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, İstanbul: Küre Yayınları, 2010.
- KOÇU, Reşat Ekrem; *Tarihimizdeki Garip Vakalar*, İstanbul: Doğan Kitap, 2003.
- LÉVY, Noémi; “19.Yüzyılda Osmanlı’da Kamu Düzeni Konusunda Çalışmak: Bibliyografya Üzerine Bir Değerlendirme”, *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- LÛTFÎ EFENDİ, Ahmed; *Vakanüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, Yazıya Aktaran: Ahmet Hezarfen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, c. I-VIII.
- MUMCU, Ahmet; *Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl*, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1963.
- NEŞRÎ, Mehmed; *Kitab-ı Cihannüma*, Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat – Mehmet A. Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987, c. I-II.
- ÖZCAN, Abdülkadir; “Bostancı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. VI, s. 308 - 309.
- _____; “Hezarpare Ahmet Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, c. XVII.
- ÖZCAN, Emine Sonnur; “Osmanlı’nın Atmeydanı “Kamusal” Bir Meydan Mıydı?”, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı: 51, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2010.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; “Cellât”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. I, s. 273.
- _____; “Baltacı”, *Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. I, s. 154.
- PARLATIR, İsmail; *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2011, s. 241.

- REDHOUSE, James W.; “Jellâd”, *Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978, s. 667.
- SCOTT, George Ryley; *The History Of Torture Throughout The Ages*, London: Luxor Press, 1959.
- TANERİ, Aydın; “Hadım”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, c. XV, s. 1 - 3.
- _____; “Emîr-i Hares”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, c. XI, s. 134 - 135.
- THÉVENOT, Jean; *1655-1656’da Türkiye*, Çeviren: Nuray Yıldız, İstanbul: 1978.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- _____; *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, c. I - IV.
- YETKİN, Sabri; *Ege’de Eşkıyalar*, İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yayınları, 1997.
- YILDIRIM, Ali; *Osmanlı Engizisyonu*, Ankara: Öteki Yayınevi, 1996.
- YILMAZ, Metin; “Şurta”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, c. XXXIX, s. 242 - 244.

EKLER

EK 1: Cellat ve Cellatbaşı (www.sabah.com.tr/galeri/dunya/osmanlinin-olum-melekleri-cellatlar/17 , Tarih: 10/1/2018)

EK 2: Cellat (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 3: Cellatbaşı (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 4: Subaşı (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 5: Bostancı (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 6: Bostancıbaşı (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 7: Cellat Çeşmesi (14/7/2016, Topkapı Sarayı)

EK 8: Cellat Mezarı (13/7/2016, Eyüp Mezarlığı)

EK 9: Cellat Mezarı (13/7/2016, Eyüp Mezarlığı)

EK 10: Cellat Mezarı (13/7/2016, Eyüp Mezarlığı)

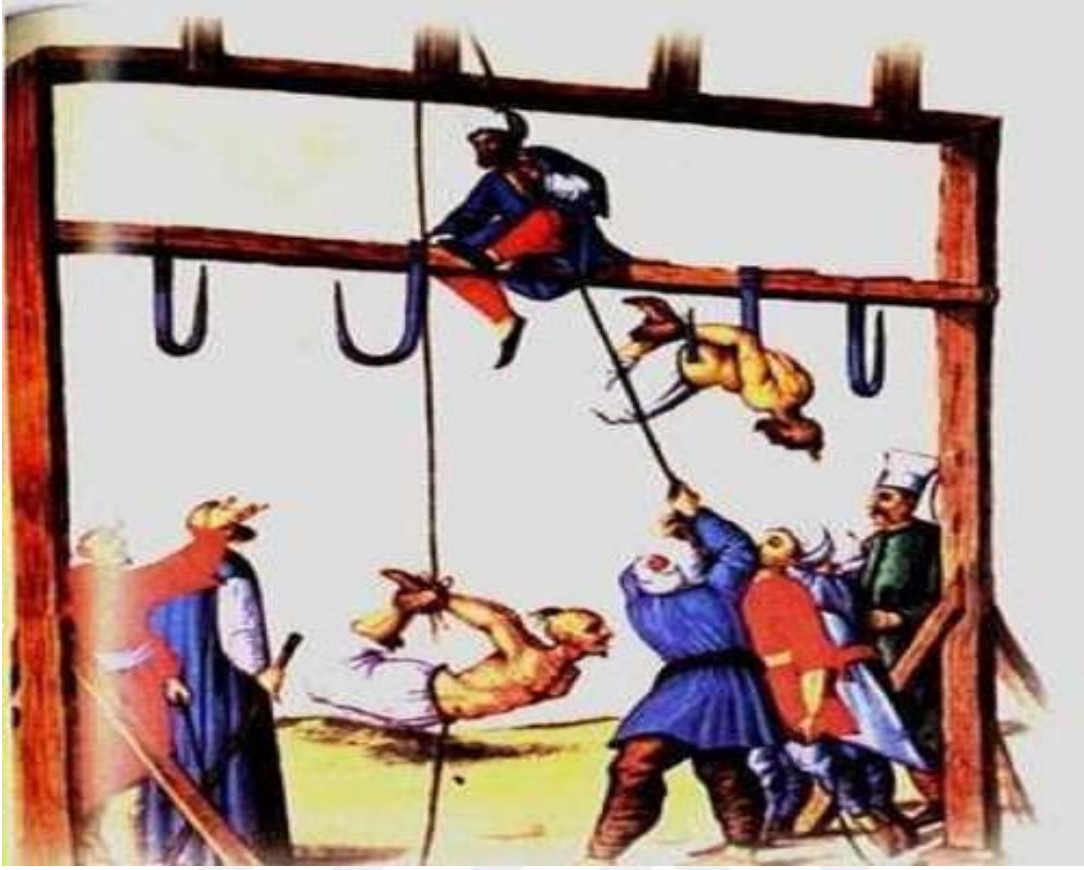
EK 11: Cellat Mezarı (13/7/2016, Eyüp Mezarlığı)

EK 12: Cezalandırılan Esnaf (www.gumushane.gen.tr/v2/m/osmanlida-esnafa-verilen-cezalar-makale,441.html , 10/1/2018)

EK 13: Cezalandırılan Tüccar (Emine Koca, Fatma Koç, Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turic, Volume 9/11, 2014)

EK 14: Çengele Asma (Yıldırım, a.g.e)

ÖZGEÇMİŞ

Burcu BAŞ 23.06.1988 tarihinde Tekirdağ'da doğdu. Samsun Cumhuriyet Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nden 2011 yılında mezun oldu. 2015 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yüksek Lisans programını bitirdi. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

E mail : burcubas1313@gmail.com

Telefon : 0538 913 76 60

